

વર્ષ : ૪૧ ❖ અંક : ૮
ઓગસ્ટ - ૨૦૧૭

Retail Price Rs. 10/- Each

પર્યુષણ
વિશેષાંક

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

દિવ્યધ્વનિ

આધ્યાત્મિક મુખપત્ર

ધન્ય મુનિ શ્રી ગજસુકુમારના સમતાભાવને !

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્યુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯, ૨૩૨૭૬૪૮૩-૮૪

E-mail : mail@shrimadkoba.org, Web.: www.shrimadkoba.org

૧

गुरुपूर्णिमा निमित्ते संस्थामां योजयेल आध्यात्मिक शिबिर वेणाली तसवीरो
(ता. ८-७-२०१७ थी ता. १०-७-२०१७)

विनाभिषेक

दीप-प्रागत्य

पूज्यश्रीनी पावलनिश्रा

आए. डी. कुमारपाण देसाई

आए. डी. वितेन्द्रभाई शाह

भा. ढा. श्री सुरेशराज

लकितसंगीत

पृक्षारोपण

हे प्रभु! हे प्रभु! शुं कुं.....
 यमनियम संजम आप कियो....
 जड लावे जड परिहारमे.....
 परम पुत्रु प्रभु सद्गुरु,
 परम गान सुलक्षण;
 नेजे आपुं लान निज,
 तेने सदा प्रपुत्रुम.
 जिनवर कडे हे गान तेने,
 सर्व लखी सांलजी
 २१७, २१८, २१९, २२०, २२१

:- પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી
ૐ

:- તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ
ફોન : (૦૭૯) ૨૭૫૦૩૬૫૬

:- સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)

ૐ

:- મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોબા
ૐ

:- પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯
૨૩૨૭૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨
ૐ

:- લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૪૦૦
આજીવન રૂ. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) પર્વનો મહિમા અને સાર્થકતા
..... પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી ૭
- (૩) ક્ષમાપનાનો સંકલ્પ ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ૯
- (૪) પરમપદ પ્રાપ્તિનું પર્વ..... પ્રા. ચંદાબહેન પંચાલી ૧૨
- (૫) પર્યુષણ મહાપર્વ-ક્ષમાપનાનું પર્વ .. પૂજ્ય બહેનશ્રી ૧૫
- (૬) શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીશી.. શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહ ૧૬
- (૭) શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર ૨૦
- (૮) મનન-મંથન-અમૃતની પ્રાપ્તિ
..... શ્રી વલભજી હીરજી ૨૩
- (૯) શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વ શ્રી પૂર્ણિમાબેન શાહ ૨૫
- (૧૦) પર્યુષણ પર્વનો પાવન સંદેશ-કર્મથી ધર્મ તરફ
..... શ્રી પારૂલબેન ગાંધી ૨૬
- (૧૧) પર્યુષણ-આત્માની સમીપતા ... શ્રી ભાનુબેન શાહ ૨૮
- (૧૨) પર્યુષણ પર્વનો મહિમા શ્રી વિભાબેન મહેતા ૩૧
- (૧૩) તપની આરાધનાનું પર્વ શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ૩૩
- (૧૪) જીવનદીપ-દિવાળી પુસ્તિકા ૩૫
- (૧૫) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૭

વર્ષ : ૪૧

ઓગસ્ટ, ૨૦૧૭

અંક - ૮

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯/૪૮૩/૮૪
mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

સર્વધર્મમાં મનુષ્યભવને શ્રેષ્ઠ કલ્પો છે, કારણ કે ચાર ગતિના જીવોમાં માત્ર મનુષ્યપ્રાણી જ પોતાના હિતનો વિચાર કરી શકે છે, અને તેને માટે પુરુષાર્થ પણ કરી શકે છે. આપે તો કહ્યું જ છે કે આત્મહિત અતિ દુર્લભ છે અને તેથી જ સર્વ કાર્યોમાં આત્માર્થ જ કર્તવ્ય છે. પરંતુ આ વાત તો બહુ જ થોડા લોકો સમજે છે અને “સમજીને શમાઈ જનારા” જીવો તો અતિ વિરલ જ છે.

હે પ્રભુ ! અમને આપના ચરણ મળવા છતાં અને સદ્ગુરુદેવનું શરણ મળવા છતાં પણ અમે કર્મરૂપી કાદવમાં ફસાયેલા છીએ ! તળાવમાંના કમળને લેવા જતો હાથી કાદવમાં એવો ફસાઈ જાય છે કે તે કમળ લેવા આગળ પણ જઈ શકતો નથી અને બહાર પણ આવી શકતો નથી. અમારી દશા પણ એવી જ છે. અમને સંસારમાં રહેવું ગમતું નથી અને સંસારથી છૂટવું બનતું નથી. અમને દૃઢ નિશ્ચય પણ નથી, અને આગળ વધવાનું બળ પણ નથી ! આપ જ કહો, હવે અમે પામર જીવો શું કરીએ ?

છતાં પણ અમને એક આશ્વાસન એ છે કે, હવે અમને સંસારમાં નીરસતા થવા લાગી છે અને પરમાર્થની પ્રવૃત્તિ ગમવા લાગી છે. તેથી આપને પ્રાર્થાએ છીએ- નિર્બળ ને પામર છીએ અમે તો, આપ છો શક્તિના ભંડાર, ભવસાગરને પાર કરીએ, એવી શક્તિ દેજો દાતાર, અનંતવાર આતમને ગાળ્યો, દેહને અર્થે હે ગુરુરાજ ! શક્તિ એવી દેજો અમને, દેહને ગાળીએ આતમકાજ. નાવ અમારી ભરદરિયે છે, નાવિક વિના શું કરીએ અમે ? આપ તો તરણતારણ છો, આપનો જયકાર કરીએ અમે.

॥ ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક - ૧૨૮

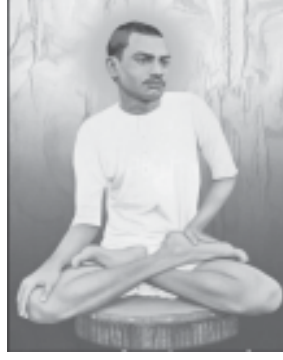
વવાણિયા, પ્રથમ ભાદ્ર. સુદ ૬, ૧૯૪૬
ધર્મચ્છોક ભાઈઓ,

પ્રથમ સંવત્સરી અને એ દિવસ પર્યંત સંબંધીમાં કોઈ પણ પ્રકારે તમારો અવિનય, આશાતના, અસમાધિ મારા મન, વચન, કાયાના કોઈ પણ યોગાધ્યવસાયથી થઈ હોય તેને માટે પુનઃ પુનઃ ક્ષમાવું છું.

અંતર્જાનથી સ્મરણ કરતાં એવો કોઈ કાળ જણાતો નથી વા સાંભરતો નથી કે જે કાળમાં, જે સમયમાં આ જીવે પરિભ્રમણ ન કર્યું હોય, સંકલ્પ-વિકલ્પનું રટણ ન કર્યું હોય, અને એ વડે 'સમાધિ' ન ભૂલ્યો હોય. નિરંતર એ સ્મરણ રહ્યા કરે છે, અને એ મહા વૈરાગ્યને આપે છે.

વળી સ્મરણ થાય છે કે એ પરિભ્રમણ કેવળ સ્વચ્છંદથી કરતાં જીવને ઉદાસીનતા કેમ ન આવી ? બીજા જીવો પરત્વે ક્રોધ કરતાં, માન કરતાં, માયા કરતાં, લોભ કરતાં કે અન્યથા કરતાં તે માહું છે એમ યથાયોગ્ય કાં ન જાણ્યું ? અર્થાત્ એમ જાણવું જોઈતું હતું, છતાં ન જાણ્યું એ વળી ફરી પરિભ્રમણ કરવાનો વૈરાગ્ય આપે છે.

વળી સ્મરણ થાય છે કે જેના વિના એક પણ પણ હું નહીં જીવી શકું એવા કેટલાક પદાર્થો (સ્ત્રીઆદિક) તે અનંત વાર છોડતાં, તેનો વિયોગ થયાં અનંત કાળ પણ થઈ ગયો; તથાપિ તેના વિના જિવાયું એ કંઈ થોડું આશ્ચર્યકારક નથી. અર્થાત્ જે જે વેળા તેવો પ્રીતિભાવ કર્યો હતો તે તે વેળા તે કલ્પિત હતો. એવો પ્રીતિભાવ કાં થયો ? એ ફરી

ફરી વૈરાગ્ય આપે છે.

વળી જેનું મુખ કોઈ કાળે પણ નહીં જોઉં; જેને કોઈ કાળે હું ગ્રહણ નહીં જ કરું; તેને ઘેર પુત્રપણે, સ્ત્રીપણે, દાસપણે, દાસીપણે, નાના જંતુપણે શા માટે જન્મ્યો ? અર્થાત્ એવા દ્વેષથી એવા રૂપે જન્મવું પડ્યું ! અને તેમ કરવાની તો ઈચ્છા નહોતી ! કહો એ સ્મરણ

થતાં આ ક્લેશિત આત્મા પરત્વે જીગુપ્સા નહીં આવતી હોય ? અર્થાત્ આવે છે.

વધારે શું કહેવું ? જે જે પૂર્વનાં ભવાંતરે ભ્રાંતિપણે ભ્રમણ કર્યું; તેનું સ્મરણ થતાં હવે કેમ જીવવું એ ચિંતના થઈ પડી છે. ફરી ન જ જન્મવું અને ફરી એમ ન જ કરવું એવું દૃઢત્વ આત્મામાં પ્રકાશે છે. પણ કેટલીક નિરુપાયતા છે ત્યાં કેમ કરવું ? જે દૃઢતા છે તે પૂર્ણ કરવી; જરૂર પૂર્ણ પડવી એ જ રટણ છે, પણ જે કંઈ આડું આવે છે, તે કોરે કરવું પડે છે, અર્થાત્ ખસેડવું પડે છે, અને તેમાં કાળ જાય છે. જીવન ચાલ્યું જાય છે, એને ન જવા દેવું, જ્યાં સુધી યથાયોગ્ય જય ન થાય ત્યાં સુધી, એમ દૃઢતા છે તેનું કેમ કરવું ? કદાપિ કોઈ રીતે તેમાંનું કંઈ કરીએ તો તેવું સ્થાન ક્યાં છે કે જ્યાં જઈને રહીએ ? અર્થાત્ તેવા સંતો ક્યાં છે, કે જ્યાં જઈને એ દશામાં બેસી તેનું પોષણ પામીએ ? ત્યારે હવે કેમ કરવું ?

“ગમે તેમ હો, ગમે તેટલાં દુઃખ વેઠો, ગમે તેટલા પરિષહ સહન કરો, ગમે તેટલા ઉપસર્ગ સહન કરો, ગમે તેટલી વ્યાધિઓ સહન કરો, ગમે તેટલી ઉપાધિઓ આવી પડો, ગમે તેટલી આધિઓ આવી

પડો, ગમે તો જીવનકાળ એક સમય માત્ર હો, અને દુર્નિમિત્ત હો, પણ એમ કરવું જ.

ત્યાં સુધી હે જીવ ! છૂટકો નથી.”

આમ નેપથ્યમાંથી ઉત્તર મળે છે, અને તે યથાયોગ્ય લાગે છે.

ક્ષણે ક્ષણે પલટાતી સ્વભાવવૃત્તિ નથી જોઈતી. અમુક કાળ સુધી શૂન્ય સિવાય કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સંત સિવાય કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સત્સંગ સિવાય કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો આર્યાચરણ (આર્ય પુરુષોએ કરેલાં આચરણ) સિવાય કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો જિનભક્તિમાં અતિ શુદ્ધ ભાવે લીનતા સિવાય કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો પછી માગવાની ઈચ્છા પણ નથી.

ગમ પડ્યા વિના આગમ અનર્થકારક થઈ પડે છે. સત્સંગ વિના ધ્યાન તે તરંગરૂપ થઈ પડે છે. સંત વિના અંતની વાતમાં અંત પમાતો નથી. લોકસંજ્ઞાથી લોકાગ્રે જવાતું નથી. લોકત્યાગ વિના વૈરાગ્ય યથાયોગ્ય પામવો દુર્લભ છે.

“એ કંઈ ખોટું છે ?” શું ?

પરિભ્રમણ કરાયું તે કરાયું. હવે તેનાં પ્રત્યાખ્યાન લઈએ તો ?

લઈ શકાય.

એ પણ આશ્ચર્યકારક છે.

અત્યારે એ જ. ફરી યોગવાઈએ મલીશું.

એ જ વિજ્ઞાપન.

વિ० રાયચંદના યથાયોગ્ય.

ક્ષમાપનાનો સંકલ્પ

(પાના નં. ૧૧ પરથી ચાલુ...)

પણ જાણ મેળવવી જોઈએ. એ એટલા માટે જરૂરી હશે કે તે પાપની માફી આપણે માગી શકીશું. કારણ કે માનવીએ પોતાના પાપનો એકરાર કરવો પણ જરૂરી છે. એણે કોઈ ગરીબનું શોષણ કર્યું હોય કે કોઈના શોષણમાં સાધનરૂપ બન્યો હોય, કોઈને લાંચ આપી હોય કે કોઈની લાંચ લીધી હોય, પરિગ્રહથી બીજાને પીડા આપી હોય કે હિંસાથી કોઈનું હનન કર્યું હોય ત્યારે માનવીએ પોતે પોતાની જાતના તાજના સાક્ષી બનીને અપરાધોનો એકરાર કરવો જોઈએ. ક્ષમાપનામાં આ નિખાલસ એકરાર ઘણો મહત્ત્વનો છે. આથી જ આચાર્ય ભદ્રબાહુસ્વામીએ કહ્યું છે :

જં દુક્કં તિ મિચ્છા, તે ભુજજો કારણં અપૂરતો, તિવિહેણ પરિહંતો, તસ્સ ખલુ દુક્કં મિચ્છા.

(જે સાધક મન, વચન અને કાયાના ત્રણેય યોગથી પ્રતિક્રમણ કરે છે, જે પાપને મિચ્છામિ દુક્કં દે છે અને પુનઃ તે પાપ કરતો નથી તેનું દુષ્કૃત્ય - પાપ મિથ્યા થઈ જાય છે. પાપને જાણીને, તેનો નિખાલસ એકરાર કરીને તેમ જ એ પાપો ફરી ન કરવાની કૃતનિશ્ચયી પ્રતિજ્ઞા લેવાય ત્યારે જ ક્ષમાપનાની નજીક પહોંચાય છે.)

મિચ્છા મિ દુક્કંનો અર્થ જ એ છે કે એક વાર જે ભૂલને માટે ક્ષમાપના કરી, જે દોષને માટે પશ્ચાત્તાપ કર્યો, જે પાપને માટે પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું એવી ભૂલ, એવો દોષ કે એવું પાપ કરવાથી હંમેશને માટે દૂર રહીશું એવો સંકલ્પ કરવો.

મિચ્છા મિ દુક્કંમ્

જાણતાં-અજાણતાં અમારા તરફથી આપને કંઈ પણ મનદુઃખ થયું હોય તો ‘દિવ્યધ્વનિ’ના સુજ્ઞ વાયકમિત્રોને સમસ્ત કોબા પરિવાર તથા તંત્રી તરફથી ભાવપૂર્વકના મિચ્છા મિ દુક્કંમ્.

- તંત્રી ‘દિવ્યધ્વનિ’ તથા સમસ્ત કોબા પરિવાર

પર્વનો મહિમા અને સાર્થકતા

*** પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી ***

● ભૂમિકા :

કાળના ચક્ર સાથે સમય બદલાતો જ રહે છે. ફેશનની દુનિયામાં જેમ રોજ નિત-નવું દેખાતું રહે છે, તેમ સામાન્ય મનુષ્યનું મન પણ કંઈને કંઈ નવું માગે છે અને તેના દ્વારા જાણે કે મનોરંજનની પ્રાપ્તિમાં સંતોષ માને છે. રોજબરોજના ઘરેલું જીવનથી કંટાળેલો મનુષ્ય કંઈક નવીનતાને ઝંખે છે.

સમાગમનું, ચિંતન-મનનનું અને તપોમય સંયમી જીવન ગાળવાનું નિમિત્ત બનાવ્યું. આ સઘળા ઉપરથી જ આ પર્વનું નામ પર્યુષણ (પરિ = ચારે બાજુથી, ઉસ્ = વસવું) પાડવામાં આવ્યું. આપણે આવા વિવેકી મનુષ્યોના જાગ્રત અભિગમનો વિચાર કરીએ.

સમાજ અને ધર્મના અગ્રણીઓએ આ વાતને લક્ષમાં રાખીને વખતોવખત અમુક દિવસો એવા મુકરર કર્યા, કે જે દરમ્યાન મનુષ્ય રૂઢિગત જીવનથી છૂટો થઈ બાહ્ય જીવનમાં ઉત્સાહ, ઉલ્લાસ અને ઉમંગથી કંઈક નવું કરવા પ્રેરાય અને વિવેકી વર્ગ સમાજોપયોગી કાર્યોમાં અથવા અંતઃકરણની શુદ્ધિના કાર્યમાં યોજાય. આમ, દિવાળી, પર્યુષણ વગેરે ખાસ દિવસોનું આયોજન કરી લોકસમુદાયને નાવીન્યની સાથે સાથે નવરાશ મળે અને આ લોકની સાથે પરલોકનું હિત પણ વિચારી શકાય તેવી સામૂહિક વ્યવસ્થા ઊભી કરવામાં આવી.

● **પર્યુષણ પર્વ** : વીતરાગ પરમાત્માના માર્ગમાં નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિએ તો એક વીતરાગતાને જ ઉપાદેય (ગ્રહણ કરવા યોગ્ય) ભાવ તરીકે સ્વીકારેલ છે. તેથી આવા પર્યુષણના દિવસોમાં પણ મૂળ મનીષીઓએ તો જીવનમાં પવિત્ર વિચારો અને પવિત્ર આચારોની વૃદ્ધિ અર્થે જ સર્વ આયોજન કરેલ. પરંતુ બહુજનસમાજ ઉત્સવપ્રિય હોવાથી સારું ખાવું-પીવું અને પહેરવું-ઓઢવું એ તરફ વળ્યો. જે વિચારક વર્ગ હતો તેણે આ પર્વને વિવેક જગાડવાનું, સાદાઈ અપનાવવાનું, પરમાત્માની ભક્તિ-પૂજાનું, સંતોના

(૧) વિવેકની જાગૃતિ : વિશ્વની પ્રાણી-સૃષ્ટિમાં મનુષ્ય શિરમોર છે. પરંતુ આધુનિક ભૌતિક વિજ્ઞાનની સગવડોમાં અટવાઈને સારા-નરસાનો, અહિંસા-હિંસાનો, સ્વધન-પરધનનો, વિવેક અને વિશ્વમૈત્રીનો, સદ્ગુણોના વિકાસનો, સ્થિર અને શાંતિપ્રિય સામાજિક અને કૌટુંબિક જીવનનો રાહ ભૂલીને સ્વાર્થી, સંકીર્ણ, હઠાગ્રહી અને વિષયાંધ બન્યો. આવી સ્થિતિમાં બહાર નીકળવા સત્સંગ, સદ્વાચન અને સાવધાની અપનાવીએ તો જીવનમાં ઉચ્ચ મૂલ્યો તરફ વળીને પોતાનું અને પરનું ભલું કરી શકીએ, અધ્યાત્મજીવન જીવવાની પાત્રતા મેળવી શકીએ. જીવનના ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ — આ ચારેય પુરુષાર્થનું મૂળ વિવેક છે, માટે જીવનમાં વિવેકને અપનાવીએ.

(૨) જીવનમાં સાદાઈ : પ્રાચીન કાળથી ભારતમાં હંમેશાં ત્યાગની મહત્તા રહી છે. મહાપુરુષોએ અને ઉમદા રાજા-મહારાજાઓએ પણ સાદું જીવન અને ઉચ્ચ વિચારની નીતિ અપનાવી છે. આ જમાનામાં પણ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી, મહાત્મા ગાંધીજી, રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, રાજેન્દ્રબાબુ, લાલબહાદુર શાસ્ત્રી અને રવિશંકર દાદાએ આવા જીવનને અપનાવી આપણને પ્રત્યક્ષ જીવન જીવી બતાવ્યું છે. આપણે આ માર્ગથી વિમુખ થઈને

દેખાદેખીથી અને ખોટા મોભાની લાલચથી ખર્ચાળ અને મોજશોખવાળું જીવન જીવતા થઈ ગયા છીએ. એટલે જ ચિંતા, સતત માનસિક તણાવ, ફાજલ સમયનો અભાવ, ઈર્ષ્યાનું સામ્રાજ્ય, દહેજનું દૂષણ અને મિથ્યા આંબરથી આપણે પીડાઈ રહ્યા છીએ. પ્રેમ, શાંતિ, સ્થિર કૌટુંબિક જીવન અને અન્ય પ્રત્યે લાગણીનો અભાવ આપણા જીવનમાં દષ્ટિગોચર થાય છે. સાદાઈને અપનાવવાથી આમાંના ઘણા પ્રશ્નો સહેલાઈથી હલ થઈ શકશે; માત્ર જરૂર છે દૈનિક નિશ્ચયની.

(૩) પરમાત્મા - સંતો પ્રત્યેની ભક્તિ :

સમાજના મૂલ્યોમાં ભૌતિકતાની મુખ્યતા થવાથી રામ-કૃષ્ણ-મહાવીર-બુદ્ધ-નાનક-વિવેકાનંદ-રાજચંદ્ર ઈત્યાદિ મહાપુરુષોના જીવન અને વ્યક્તિત્વ વિશે આપણા અંતરમાં માત્ર રૂઢિગત સદ્ભાવ રહ્યો છે, પણ તાત્વિક શ્રદ્ધા રહી નથી. ભણેલાગણેલા ઘણા મનુષ્યો ધર્મને ધર્મિંગ માનવા લાગ્યા છે અને સાચા જ્ઞાન, સાચી ભક્તિ અને સાચા ચારિત્ર્યબળનો જાણે કે આપણા વ્યક્તિગત અને સામૂહિક જીવનમાં અભાવ થતો જાય છે. સમાજના ખાનદાન, સંસ્કારપ્રેમી અને વિચારક વર્ગે આ બાબતને ગંભીરતાથી વિચારી, ભારતીય સંસ્કૃતિના પાયારૂપ પરમાત્મા-સંતોની ભક્તિને અપનાવી પોતે આસ્તિકતામાં આવવું જોઈએ, કારણ કે ગુણાનુરાગ, ગુણાનુવાદ અને ગુણગ્રાહકતાથી જ માનવીનું જીવન સત્ત્વશીલ અને વિકાસોન્મુખ બની શકે છે.

(૪) સંયમ-તપોમય જીવન :

સામાન્ય માનવી તો પોતાનું સદ્ગૃહસ્થનું જીવન જીવીને પણ વ્યસનરહિતપણું, શાકાહારી ભોજન અને ખોટા ખર્ચનો અભાવ — આ બધાને સેવીને કંઈક આગળ વધી શકે છે. વિચારક પુરુષો તેથી આગળ વધીને સાદું ભોજન, સાદો પહેરવશ, ઉદાર વૃત્તિ સહિત સુપાત્રે દાન, મિતાહાર, નિયમિતપણે આધ્યાત્મિક વાચન-વિચાર, તીર્થયાત્રા, સેવા- પરોપકારમય

જીવન અને જાપ-ધ્યાન આદિ સત્સાધનો દ્વારા દિવ્ય જીવન જીવવાનો દૈનિક સંકલ્પ કરે છે. આવું જીવન નિશ્ચિતપણે, નિર્ભયપણે અને છતાં સુદૃઢ નિશ્ચયપૂર્વક જીવી શકાય તે અર્થે તેઓ જીવનની બધી આંતરબાહ્ય વ્યવસ્થાને પણ તેને અનુરૂપ ફેરફાર કરીને ફરીથી ગોઠવે છે. આમ, સંતુલિત આયોજનથી પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિના સમન્વયપૂર્વક તેઓ વર્તમાન જીવનમાં પ્રસન્નતા, મૃત્યુ સમયે નિર્ભયતા, શાંતિ અને સમતા તથા અલ્પ કાળમાં પૂર્ણ મોક્ષના અનંત સુખનો અનુભવ કરે છે. આવા વિવેકી મનુષ્યો જ સાચા ગૃહસ્થધર્મ કે મુનિધર્મને પાળીને વીતરાગપ્રભુને માર્ગે ચાલનારા બની શકે છે.

આ પર્યુષણ પર્વને પવિત્રતાની વૃદ્ધિના નિમિત્ત તરીકે સ્વીકારીને આપણા જીવનને નિઃસ્વાર્થ, પ્રબુદ્ધ તેમજ સ્વપરકલ્યાણમય બનાવીએ, અને મહાવીરપ્રભુના બોધના હાર્દનો સ્વીકાર કરીએ એ જ ભાવના અને એ જ પુરુષાર્થ પ્રગટો.

॥ ઐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

પર્યુષણ મહાપર્વ-ક્ષમાપનાનું પર્વ

(પાના નં. ૧૫ પરથી ચાલુ...)

ક્ષમાગુણનો ઉદ્ભવ થાય છે — કર્મોનો આસ્રવ રોકાઈ જાય છે અને સાધક સંવર - નિર્જરા તત્ત્વને પ્રાપ્ત કરે છે, જે ઉપાદેય તત્ત્વ છે.

- ક્ષમા આત્માના દસ ધર્મોમાંથી પ્રથમ ઉત્તમ ધર્મ છે.
- ક્ષમા એ સત્યની સખી છે, ક્રુણાની બહેન છે અને અહિંસાની દીકરી છે.
- ઉત્તમ ક્ષમા ગુણના ધારક મુનિને ક્ષમાશ્રમણ કહેવાય છે.
- ખામેમિ સવ્વે જીવા, સવ્વે જીવા ખમંતુ મે, મિત્તીમે સવ્વ ભૂએષુ, વેરં મજ્જં ન કેણઈ.

॥ ઐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

ક્ષમાપનાનો સંકલ્પ

*** પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ***

પર્વાધિરાજ પર્યુષણ સમયે વજ્ર હૈયાનાં બોલ છે ક્ષમાપના. ધર્મહૈયાના કોલ ક્ષમાપના છે. આથી જ “ક્ષમા વીરસ્ય ભૂષણમ્” એમ કહેવાયું છે. ક્ષમાનો અર્થ છે શક્તિ. ક્ષમા માગે વિરાટ હૃદયનું સામર્થ્ય. હૃદયમાં વેર હોય તો કોઈ પણ ધાર્મિક ક્રિયા સફળ થતી નથી. જૈન ધર્મમાં તો ક્ષમા વિશે ઘણી ઊંડી ચર્ચા થઈ છે. ક્ષમાને બધા ગુણોની કૂખ કહેવામાં આવી છે. એનાથી આપણામાં ઘણા ગુણો આવે છે. ક્ષમા આવે તો લોભ મટે, ક્ષમા આવે તો ત્યાગ આવે, સરળતા આવે, વિનય આવે અને સંતોષ આવે. મન અને ઈન્દ્રિયો પર કાબૂ આવે. બીજી રીતે જોઈએ તો આ બધા ગુણો હોય તો ક્ષમાની સાધના થઈ શકે.

ક્ષમાનો એક અર્થ છે નિર્ગ્રંથ થવું, એટલે કે ગ્રંથિ-ગાંઠ છોડવી, “ક્ષ એટલે ગાંઠ અને મા એટલે નષ્ટ કરવું.” આજના જીવનમાં ઘણી ગાંઠ છે. બાપ-દીકરામાં મતભેદ છે, ગુરુ-શિષ્ય વચ્ચે કલહ છે, પતિ-પત્ની વચ્ચે ગેરસમજ છે, મિત્ર-મિત્ર વચ્ચે મારામારી છે. શેઠ અને નોકરનાં દિલ દુભાયેલાં છે. પડોશી સાથે વઢવેર છે. નજીકના સાથે સ્નેહ તૂટ્યો છે. આવે સમયે ભાંગેલા હૈયાને સાધવાનું કામ ક્ષમા કરે છે. ક્યાંક મદની ગાંઠ છે તો ક્યાંક વેરની ગાંઠ છે. ક્યાંક મનનો મતભેદ છે તો ક્યાંક તણાવ છે. કેટલાય ચિત્રવિચિત્ર માનસિક રોગો માનવીને થવા લાગ્યા છે. શેરડીમાં જોયું હશે કે જ્યાં ગાંઠ હોય છે ત્યાં રસ હોતો નથી, આથી જ વ્યક્તિ - વ્યક્તિ વચ્ચેના સંબંધો શુષ્ક અને નિરસ બની ગયા છે. તેને જીવંત કરવાનો ઉપાય છે ક્ષમા. બીજાથી ત્રેવીસમાં તીર્થંકર સુધીના સમયગાળાનું જીવન પ્રમાણમાં સરળ હતું. ભૂલ થાય એટલે ક્ષમા

માગી લેતા. પણ આજનું જીવન જટિલ બન્યું છે. માણસ પોતે અશાંત છે. જગતને અશાંત કરે છે. કાજળની કોટડી જેવો ક્યાંક સંસાર ચાલે છે. જાણતાં મદ, માન, કામ, ક્રોધ થઈ જાય. અજાણતાંય થઈ જાય. કાયાથી ન થાય તો વચનથી થાય. વચનથી ન થાય તો મનથી થઈ જાય.

અસત્ માનીએ અને સત્ નીકળે. સત્ વળી અસત્ ઠરે. આંખ જુએ કંઈ અને નીકળે કંઈ. વાટે અને ઘાટે વિષયવૃત્તિઓ વેરાયેલી છે ત્યારે ક્ષમાપનાનું પર્વ એ વિશ્વમૈત્રીનું પર્વ છે. ત્રણ લોકના જીવોને અભય બક્ષનારું પર્વ છે. આવો, કોમળ કંઠે અને ઉદાર દિલના અવાજે પોકારીએ —

જગતના સર્વ જીવની મૈત્રી

દિલના સર્વ શુભાશયની દોસ્તી !

આવો ક્ષમો, આવો ક્ષમીએ !

દુનિયા દોષની છે — દ્વેષની છે;

એમાં મૈત્રીનાં ફૂલછોડ રોપીએ !

જગત તો જ જીવવા જેવું રહેશે !

રે ! ભાઈ ! તારા ગળે કાંચકી કાં વળગે ? એવો તું ભવોભવનો કર્મકઠિયારો છે : ને ભવોભવ સુધી તું કર્મકષાયનાં કરગઠિયાંની ભારી લઈને ભમવાનો છે, કે મુક્ત કંઠે, ખુલ્લા દિલે બોલી શકતો નથી —

મિચ્છા મિ દુક્કડં !

મિથ્યા હો

મમ દુષ્કાર્ય ને દોષ !

મૈત્રીનો પ્રારંભ માતાથી કરવાનો છે, પછી ભાઈબહેન સાથે અને પછી એનો વિકાસ થતાં

પરહિત ચિંતા અને પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યેની કરુણા સુધી પહોંચવાનું છે.

ક્ષમા એ ધર્મઅનુષ્ઠાનનો માપદંડ છે. ધર્મના અનુષ્ઠાન કેટલે અંશે આત્મસાત્ થાય છે તેનો તાળો ક્ષમા પરથી મળી શકે, ક્ષમાવૃત્તિના વિકાસ પરથી મળી શકે. ક્ષમા ધર્મભાવનાનું બેરોમીટર છે. ક્ષમા ન હોય તો બધા વ્રત, જપ, તપ, ધ્યાન, અનુષ્ઠાન સફળ થતાં નથી. આ ક્ષમા તે આત્માનો ગુણ છે, જે ક્રોધ અને કષાયથી વિકૃત થાય છે. જેમ પાણી સ્વભાવે શીતળ છે પણ અગ્નિનો સંયોગ થતાં ઉષ્ણ થાય છે. આમ, ઉષ્ણતા એ જળનો સ્વભાવ નથી પરંતુ એનો વિભાવ છે. અગ્નિનો સંપર્ક દૂર થતાં જ એ જળ પોતાની સ્વાભાવિક શીતળતા પ્રાપ્ત કરી લેશે. પાણીમાં શીતળતા માટે કોઈ અન્ય સાધનની જરૂર પડતી નથી કારણ કે એ એનો સ્વાભાવિક ગુણ છે. એ જ રીતે ક્ષમા આત્માનો સ્થાયી ગુણ છે. એને માટે અન્ય કોઈ બાહ્ય સામગ્રીની જરૂર નથી, પણ પાણીમાં જેમ ઉષ્ણતા આવે છે એ રીતે આત્માનો સ્વાભાવિક ગુણ ક્ષમા એ ક્રોધ કષાયના ઉદયથી વિકૃત થઈ જાય છે પણ એ વિકૃતિ સ્વાભાવિક હોતી નથી. એ જ રીતે અગ્નિના સંપર્કના અભાવમાં ઉષ્ણતા શાંત થઈ જાય છે, એ જ રીતે એ ક્રોધ કષાયના અભાવમાં વિકાર શાંત થઈ જાય છે.

જ્યારે જીવ પોતાના નિજભાવ રૂપમાં પરિણમે છે ત્યારે સુખી થાય છે, કારણ કે સુખ એના આત્મસ્વભાવથી પ્રાપ્ત થાય છે. પોતાના સ્વભાવમાંથી ડગી જઈને પરભાવ અથવા વિભાવને પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે એ દુઃખી થાય છે. આમ, ક્રોધભાવ એ આત્માનો સ્વભાવ નથી પરંતુ અન્ય પદાર્થના સંયોગથી ઉત્પન્ન થયેલો વિભાવ છે અને તેથી જ એ આત્માને અહિતકારક છે. આમ, ક્રોધ જેવી કોઈ હાનિકારક વસ્તુ નથી અને ક્ષમા જેવી

કોઈ ગુણકારક બાબત નથી. ક્રોધ માત્ર આલોકમાં જ નહીં, પરલોકમાં પણ દુર્ગતિ અપાવે છે. આથી જ ક્ષમા વિશે કહ્યું છે —

ઉત્તમ ખમ તિલ્લોયહ સારી, ઉત્તમ ખમ જમ્મોદહિતારી,
ઉત્તમ ખમ રયણત્તય ધારી, ઉત્તમ ખમ દુગ્ગઈદુહહારી.

(ઉત્તમ ક્ષમા ત્રણે લોકમાં સારરૂપ છે. જન્મમરણરૂપ સંસારસમુદ્રને તારનારી છે. રત્નત્રયને પ્રાપ્ત કરાવનારી છે તથા દુર્ગતિને હરણ કરનારી છે.)

આવી ઉત્તમ ક્ષમાનું ઉદાહરણ ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું જીવન છે. એમના જીવનમાં અનેક ઉપસર્ગો આવ્યા પરંતુ એ બધાને ભગવાને ધૈર્યથી સહન કર્યા. ભગવાન મહાવીરની મોટાઈ દેવરાજ ઈંદ્ર ગાતા હતા ત્યારે સંગમ નામના એક દેવને દેવોની અસ્મિતાનો ગર્વ ચઢ્યો. એણે ભગવાન મહાવીરની કસોટી કરવાનું નક્કી કર્યું. છ-છ મહિનાથી અનેક ઉપસર્ગો કર્યા.

ઉચિત ભિક્ષાન્ન મળ્યું ન હતું. પણ નમે તો એ મહાવીર નહીં ! આત્માની અગ્નિપરીક્ષામાં આખરે કાંચન શુદ્ધ નીવડ્યું !

આખરે સંગમદેવ મહાવીરના પગમાં પડ્યો. એમના આત્મવિજય આગળ આ દેવનું ગુમાન હારી ગયું. એમની સહનશીલતા સામે સંગમની બધી યાતનાઓ મીણની માફક ઓગળી ગઈ. ભગવાન મહાવીરે છ-છ મહિના સુધી અનેક રીતે હેરાન-પરેશાન કરનાર સંગમને ક્ષમા આપી. ક્ષમાના આ ભાવને જૈનશાસ્ત્ર આ રીતે સાકાર કરે છે —

જહિં આકોસણવયણ સહિજજઈ,
જહિં પરદોસ ણ જણિ ભાસિજજઈ,
જહિં ચેયણગુણ ચિત્ત ધરિજજઈ,
તહિં ઉત્તમ ખમ જિણેં કહિજજઈ.

(જે માનવીઓ દુર્જનોનાં આકોશવચન માટે

બીજાને દોષ આપવાને બદલે પોતાના પૂર્વોપાર્જિત કર્મોનું ફળ છે એમ માનીને સહન કરે છે તથા પોતાના ચૈતન્ય ગુણોનો અનુભવ કરે છે તે આત્માનુભૂતિમાં લીન થઈ જાય છે અને એને જ જિનેશ્વર ભગવાન ઉત્તમ ક્ષમા કહે છે.)

જૈન ધર્મમાં તો શ્રમણને એવી આજ્ઞા કરવામાં આવી છે કે જ્યાં સુધી તારી ભૂલની ક્ષમા માગે નહીં ત્યાં સુધી થૂંક પણ ગળાથી નીચે ઉતારવું નહીં. કાંટા બિછાવનાર તરફ સ્નેહ રાખવો એ ક્ષમાની અગ્નિપરીક્ષા છે. એકવાર મહાત્મા બુદ્ધના પોતાના જ શિષ્યે ઈર્ષ્યાના આવેશમાં મહાત્મા બુદ્ધ પર એક મોટી શિલા ફેંકી. મહાત્મા બુદ્ધના પગમાં ઈજા થઈ. ઘણા દિવસો સુધી તેઓ ચાલી શકતા નહોતા. આમ છતાં મહાત્મા બુદ્ધને તેમના શિષ્ય તરફ સહેજે કટુતાનો ભાવ નહોતો. એથીય વધુ તેઓ કહેતા કે આપણે આવું સહન કરીશું તો તેમને અંતે તો ભૂલ સમજાશે.

ક્ષમા સહજ હોવી જોઈએ, બનાવટ નહીં. આપણે પર્યુષણપર્વની ઉપાસના કરવાની છે, ઉજવણી નહીં. શું ક્ષમા આપણા જીવનમાં ઘૂંટાઈ છે કે માત્ર મૌખિક કે ઔપચારિક બની ગઈ છે ? શું આપણે એક જ કૂદકે આત્માને પરમાત્માની નિકટ મૂકી દેતી પ્રચંડ તાકાત ધરાવતી આ ભાવનાને માત્ર સગવડિયા ક્ષમા બનાવી દીધી નથી ને ? સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરી, “આમેમિ સવ્વે જીવા, સવ્વે જીવા અમત્તુ મે” એટલું કહી દીધું એટલે ૩૬૪ દિવસનાં બધાંય પાપ રાતોરાત ધોવાઈ ગયાં અને આપણો આત્મા નિર્મળ થઈ ગયો એમ તો માની બેઠા નથી ને ? માત્ર બે હાથ જોડીને બોલી દેવાથી, ફોન પર કહી દેવાથી કે છાપેલું કાર્ડ મોકલી દેવાથી કશું નહીં વળે. ક્ષમા તો એવી હોવી જોઈએ કે જે માગતાં મનનો મોરલો ક્ષણ વાર પણ આઘાત અનુભવે નહીં અને હૈયાની વેલી કરમાય નહીં.

સંસારની શેરીઓમાં જેનાથી હેતપ્રીતનાં તોરણ બંધાય અને વઢવેલના કાતિલ કાંટા અવળા ફરી જાય એનું નામ ક્ષમા. અંતરના તાર અમી વરસાવે, સંસાર મનનો મીત લાગે તેનું નામ ક્ષમાપના. ક્ષમાની સાહજિકતા વિશે સંત જ્ઞાનદેવ કહે છે —

“સહન કરત સબમેં બડો, ગર્વ ન ક્ષમા કરાય;
જિમ શરીર રોમહિં ધરત, તાકો સુધિ વિસરાય.”

(શરીર પર અસંખ્ય રોમાવલિઓ છે પણ જે રીતે શરીરને એનો ખ્યાલ રહેતો નથી એ જ રીતે બધું સહન કરવા છતાં જરા પણ અભિમાન થવા દેવું નહીં તે ક્ષમા છે.)

આવી ક્ષમાને — “ક્ષમા તેજસ્વિનાં તેજઃ ક્ષમા બ્રહ્મ તપસ્વિનાં” એટલે કે ક્ષમા તેજસ્વીઓનું તેજ અને તપસ્વીઓનો બ્રહ્મ છે. પણ ખરેખર આપણે તપસ્વી રહ્યા છીએ ખરા ? કે પછી દંભ, ડર કે કાયરતાનો અંચળો ઓઢીને બેઠા છીએ ? આપણે જોઈએ છીએ કે ઘણાંને જૂઠનો ભય નથી પણ જૂઠાણું પકડાઈ જવાનો ભય છે; પાપનો ભય નથી પણ પાપ આચરતાં ઝડપાઈ જવાનો ભય છે; ચોરીની બીક નથી પણ ચોરી ઉઘાડી પડી જવાની ભીતિ છે.

માનવી જ્યાં સુધી ભયભીત છે ત્યાં સુધી ક્ષમાપનાને પામી શકતો નથી. આપણે માત્ર બીજાનું જ મન દુઃખી નથી કરતા, માત્ર અન્યને જ કટુ વચન કહેતા નથી કે માત્ર સામી વ્યક્તિના જ આત્માને નથી દુભાવતા, પરંતુ આપણા પોતાના આત્માને પણ દુભાવીએ છીએ. મન, વચનથી તેને ત્રાસ આપીએ છીએ. ખુદ આપણે આપણા પર ગુસ્સે થયા છીએ.

આમ, માત્ર સામી વ્યક્તિ તરફ કરેલાં પાપોની જ નહીં પણ સ્વ પ્રત્યેના આપણા પાપોની
(અનુસંધાન પાના નં. ૬ પર)

પરમપદ પ્રાપ્તિનું પર્વ - પર્યુષણ મહાપર્વ

પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (બોટાદ)

ચૈતન્યદશાના મેરુશિખરે શોભતા, ચૈતન્ય વિહારી, ચૈતન્ય આહારી, ચૈતન્ય પ્રહરી પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની અમૃત સરસ્વતી છે, “વિચારવાન પુરુષને કેવળ ક્લેશરૂપ ભાસે છે, એવો આ સંસાર તેને વિષે હવે ફરી આત્મભાવે કરી જન્મવાની નિશ્ચળ પ્રતિજ્ઞા છે. ત્રણે કાળને વિષે હવે પછી આ સંસારનું સ્વરૂપ અન્યપણે ભાસ્યમાન થવા યોગ્ય નથી, અને ભાસે એવું ત્રણે કાળને વિષે સંભવતું નથી” પત્રાંક ૩૮૩માં આત્મભાવનાની અચલતા દર્શાવી છે. સંસાર-સ્વરૂપનું રહસ્ય આ વચનામૃતમાં ઉદ્ઘટિત થયું છે. વિચારવાન પુરુષની અંતરંગ પરિણતિને ઉદ્ઘોષિત કરી છે. આ પરિણતિમાં વિહરતો સાધક અનુક્રમે પરમપદ પ્રાપ્તિને પામે છે.

સંસ્કૃત સાહિત્યના મૂર્ધન્ય મહાકવિ કાલિદાસ લખે છે ‘ઉત્સવપ્રિયા જનાઃ ।’ મનુષ્યો ઉત્સવપ્રિય હોય છે. ઉત્સવ બે પ્રકારના છે. — લૌકિક ઉત્સવ અને લોકોત્તર ઉત્સવ. સંસારભાવ પોષક લૌકિક ઉત્સવ છે અને અધ્યાત્મભાવ પોષક લોકોત્તર ઉત્સવ છે. પર્યુષણપર્વ લોકોત્તર મહાપર્વ છે, જેમાં સાધકનો પ્રવેશ આત્મમય બને છે. વિભાવથી વિરક્ત થાય છે. સ્વમાં વાસ થાય છે. પરભાવથી મુક્તિ થાય છે. નિત્યત્વમાં નિવાસ થાય છે. અનિત્યપણું છૂટતું જાય છે. તમસો મા જ્યોતિર્ગમય - અંધકારનો અનાદર અને જ્યોતિર્મય આત્મામાં આદર વર્તે છે. અસત્તો મા સદ્ગમય — અસત્યમાંથી છૂટકારો અને સત્માં સ્થિરતા થાય છે. મૃત્યોર્મા અમૃતં ગમય - નાશવાન તત્ત્વમાંથી નિવૃત્તિ અને અમૃત સ્વભાવમય આત્માના રસપાનમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે. તેવા મહાપર્વને પર્યુષણપર્વ કહેવાય છે.

પર્યુષણ — સંસ્કૃત શબ્દ છે. પરિ + વસ્ - ઝસ્ ધાતુમાંથી પર્યુષણ શબ્દ થયો છે. પરિ - ઉપસર્ગ છે. પરિ એટલે ચારે બાજુથી, ચારે તરફથી. વસ્ એટલે વસવું, રહેવું, નિવાસ કરવો. આત્મામાં નિવાસ કરવો. ચારે તરફના વિભાવથી નિવૃત્ત થઈ, આત્મસ્વભાવમાં નિવાસ કરવો તેને પર્યુષણ કહેવાય છે. અન્યભાવમાંથી ઉપયોગને હટાવીને, ઉપયોગને નિજતત્ત્વમાં સ્થાપિત કરવાના પુરુષાર્થ પ્રેરક પર્વને પર્યુષણપર્વ કહે છે. ચિન્મય ચિંતામણિ પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની ગહન ગંભીર ગિરા લખે છે, “જિંદગી અલ્પ છે, અને જંજાળ અનંત છે; સંખ્યાત ધન છે, અને તૃષ્ણા અનંત છે; ત્યાં સ્વરૂપ સ્મૃતિ સંભવે નહીં; પણ જ્યાં જંજાળ અલ્પ છે, અને જિંદગી અપ્રમત છે, તેમજ તૃષ્ણા અલ્પ છે, અથવા નથી, અને સર્વ સિદ્ધિ છે ત્યાં સ્વરૂપ સ્મૃતિ પૂર્ણ થવી સંભવે છે. અમૂલ્ય એવું જ્ઞાનજીવન પ્રપંચે આવરેલું વહું જાય છે.” સાધક માટે આ વચનામૃત સુવર્ણ લકીર સમાન છે.

પરમપદ પ્રાપ્તિની જિજ્ઞાસા કોને થાય ? જે જીવ ચતુર્ગતિના પરિભ્રમણથી થાક્યો હોય, પરમપદ પ્રાપ્તિની અંતરમાં રુચિ જાગી હોય, ‘કામ એક આત્માર્થનું’ એવી દૃઢતા પ્રગટી હોય; તે આત્માર્થી વિચારે છે કે હું કોણ છું ? ક્યાંથી થયો ? મારું વાસ્તવિક સ્વરૂપ શું છે ? અંતરંગ પદાર્થ પામવાની તાલાવેલી લાગે છે. રુચિનું ઘર ફરે છે. જાત ફરે છે. સોળ વર્ષે લખાયેલી ‘મોક્ષમાળા’ તેના સડસઠના પાઠના શબ્દો સાધક વિચારવા લાગે છે. પરમકૃપાળુદેવના અમૃતવચનોમાં...

“હું કોણ છું ? ક્યાંથી થયો ? શું સ્વરૂપ છે મારું ખરું ? કોના સંબંધે વળગણા છે ? રાખું કે એ પરહરું ?

એના વિચાર વિવેકપૂર્વક શાંતભાવે જો કર્યા, તો સર્વ આત્મિક જ્ઞાનનાં સિદ્ધાન્તતત્ત્વ અનુભવ્યાં.”

પરમપદની પ્રાપ્તિના પર્વમાં સાધક પ્રથમ નાસ્તિ થી વિચારણામાં વહે છે. સંસારભાવો-પરિવારનાં વિચારોમાં રહ્યા કરે છે. આગળ વધતાં આત્મા છે, તે નિત્ય છે. એવા અસ્તિના ભાવો જન્મે છે. સંસારના નાસ્તિના ભાવો ગૌણ થતાં જાય છે. તેથી પ્રથમ નાસ્તિ અસ્તિ રહે છે. આગળ જતાં અસ્તિ નાસ્તિ રહે છે. પુરુષાર્થના સત્વીર્યથી અસ્તિની ખુમારી વર્તે છે. પછી તો અસ્તિની મસ્તિની મસ્તિમાં ગટાગટી રહે છે. સાધક પરમપદની પ્રાપ્તિની સમીપતા સાધે છે.

અધ્યાત્મના રાજમાર્ગ પર પગલાં પાડતો સાધક સત્પુરુષના વચનોમાં શ્રદ્ધાન્વિત થાય છે. સદ્ગુરુના વચનામૃતોમાં વિશ્વાસ જન્મે છે. આસ્થા ઉદ્ઘાટિત થાય છે. શ્રદ્ધા ઘૂંટાય છે. જેમ મેંદીના માત્ર પાનને હથેળીમાં કલાકો સુધી રાખે તો મેંદીનો રંગ હથેળીમાં આવતો નથી. મેંદી જેમ જેમ ઘૂંટાય છે તેમ અંદરમાંથી રંગ પ્રગટે છે. ઘૂંટાયેલી મેંદી હથેળીને મેંદીરંગથી રંગિત કરે છે. તેવી રીતે વિશ્વાસ, આસ્થા અને શ્રદ્ધા સાધકને પરમપદ-પ્રાપ્તિના અણસાર આપે છે.

વ્યવહારકાર્યમાં પણ વિશ્વાસથી કાર્ય સધાય છે. મહાત્મા એક ગામથી બીજા ગામ પગપાળા-ચાલીને જતા હતા. આગળ જતાં રસ્તામાં બે માર્ગ આવે છે. કયા માર્ગે જાઉં તો મારું ગામ આવે ? તેથી ત્યાં કામ કરતાં ખેડૂતને પૂછે છે કે જમણા માર્ગે જાઉં તો ગામ આવશે કે ડાબા માર્ગે જાઉં તો ગામ આવશે ? ખેડૂત કહે છે કે મહાત્માજી, ડાબે રસ્તે સીધા ચાલ્યા જાઓ. તમારું ગામ આવી જશે. વ્યવહારકાર્યમાં વિશ્વાસ હોય છે તો મંજિલ સુધી પહોંચાય છે. ત્યારે અધ્યાત્મમાર્ગમાં પ્રવેશ પામતાં સાધકને સદ્ગુરુમાં વિશ્વાસ છે. વીતરાગ પ્રણીત

શાસ્ત્રોમાં સાધકને આસ્થા છે. શાસ્ત્રમાં જે વાત આવે છે તેનો સ્વીકાર કરતો જાય છે તથા રાજમાર્ગે આરોહણ કરે છે. સત્યમાર્ગની સાધકને પ્રતીતિ થાય છે. સાધક શ્રદ્ધાન્વિત બને છે.

સાધક સ્વભાવને પામતો, અસ્તિત્વને આરાધતો, સાક્ષીત્વમાં જીવતો, જ્ઞાતા-દૃષ્ટાભાવને સેવતો આનંદમય સુપ્રભાતની લાલિમાને અનુભવે છે. કર્તૃત્વની માન્યતાથી મુક્ત થાય છે. ચતુર્થ ગુણસ્થાને આત્માને માણે છે. પુરુષાર્થની અંતરંગધારા વૃદ્ધિ પામતાં આત્મગુણોનું આરોહણ વધતાં દેશવિરતિ-સર્વવિરતિ - શ્રેણી આરોહણ અને સયોગીદશાને આંબી જાય છે. આ પ્રમાણેના અખંડ પુરુષાર્થથી સાધક સિદ્ધિને વરે છે. અધ્યાત્મરંગનું રંગન પર્યુષણપર્વમાં પ્રારંભાય છે. નિષ્ઠાપૂર્વકની સાધના, સદ્ગુરુની કૃપાનું યોગબળ, સ્વપુરુષાર્થમાં વીર્યનું ફોરવલું પરમ આવશ્યક છે. પછી સહજ સાધના સધાય છે.

જાપાનના સમ્રાટને ઝેન આશ્રમ જોવાનો વિચાર આવ્યો. તેઓ ઝેન ગુરુ પાસે જાય છે. પોતાનો વિચાર દર્શાવે છે. ઝેન ગુરુ આશ્રમના જુદા જુદા વિભાગો છે તે બતાવતાં કહે છે કે અહીં સાધકો અભ્યાસ કરે છે. અહીં યોગનો અભ્યાસ થાય છે. અહીં બધા જમે છે. વચ્ચે મોટો હોલ હતો. ગુરુ સમ્રાટને ત્યાં ન લઈ ગયા. સમ્રાટની નજર ગઈ. તેઓએ પૂછ્યું, “આ હોલ શેનો છે ?” ગુરુએ સ્મિત સાથે કહ્યું કે જાણી જોઈને આપણે ત્યાં નહોતા ગયા. તમે પૃચ્છા કરત કે આ હોલમાં સાધકો શું કરે છે ? ત્યારે મારે શું જવાબ આપવો તે વિચાર્યું હતું. પણ તેનો જવાબ મારી પાસે ન હતો. આ ધ્યાનખંડ છે. ત્યાં કાંઈ કરવાનું નથી. સ્વભાવમાં સ્થિતિ, અસ્તિત્વનો આનંદ માણવાનો, સાક્ષીત્વમાં સ્થિરતા કરવાની કે જે સહજ હોય છે. પરમપદની પ્રાપ્તિમાં સહજતા છે. જ્ઞાતાદૃષ્ટાભાવ હોય છે. પર્યુષણપર્વની ચરમ સ્થિતિ અહીં સધાય છે. સોપાન પંક્તિનું

અંતિમ સ્થાન ત્યાં ઘટે છે.

‘સમાધિશતક’માં સાધન-સાધ્ય-સાધકના વિષયમાં વાત ચાલતી હોય અને સાધક એટલે શું ? એમ પૂછાય ત્યારે પ્રત્યુત્તર પ્રાપ્ત થાય.

“જો ખિન્નુ ગલિત વિભાવ.”

જેના વિભાવો ખરી પડ્યા છે તે સાધક. અર્થાત્ પરમપદમાં સ્થિતિનો પુરુષાર્થ થતાં સહજ અવસ્થા તે સાધક. ખરેખર તો સાધન-સાધ્ય-સાધકની અભેદ સ્થિતિ જ વર્તે છે. ઉત્તરાધ્યયનના છત્રીસ અધ્યયન છે તેમાં મૃગાપુત્રીય અધ્યયન છે. તેમાં ભગવાનની દિવ્યધ્વનિમાં આવે છે.

રેણુયં વ પડે લગ્નં નિહ્નુણિતાણં નિગ્ગઓ — અર્થાત્ કપડાં પર લાગેલી ધૂળને ખંખેરીને કોઈ ચાલે તેમ. માતા-પિતાએ દીક્ષાની અનુમતિ આપી. મૃગાપુત્ર દીક્ષાર્થે જાય છે. કેવી રીતે ? જેમ કપડાં પર લાગેલી ધૂળ ખંખેરાય તેમ મૃગાપુત્ર વિભાવોને ખંખેરીને ચાલ્યા. સહજ સામર્થ્યમાં સધાતી આ ઘટના છે.

પર્યુષણપર્વમાં રુચિ અને વૈરાગ્યના બે પ્રબળ સદૃશી ભવસાગર તરી જવાય છે. જગતથી ઉદાસીનતાનું સેવન અને સત્સ્વરૂપ આત્માના ચરણમાં આવાસ થાય છે. સ્તુતિ-નિંદા-માન-અપમાન-વંદન-સ્તવન-પૂજન કે નમનના ભાવોથી મુક્ત રહેવાય છે. પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની ભાવના - જે મહાત્મા ગાંધીજીએ સાબરમતી આશ્રમમાં ગવાતી કાવ્ય રચનામાંની દિવ્યગિરામાં લખાય છે,

“શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વર્તે સમદર્શિતા,

માન અમાને વર્તે તે જ સ્વભાવ જો;

જીવિત કે મરણે નહીં ન્યૂનાધિકતા,

ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવ જો.

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?”

આવી ઉત્કૃષ્ટ દશા, ભીતરી ભાવમાં ભીંજાવું, પુરુષાર્થની પરાકાષ્ટા, અલખના આંગણે પ્રવેશની પ્રારંભ ભૂમિકા મહાપર્વમાં પ્રારંભાય છે, જે પરમપદની પ્રાપ્તિમાં કૃતકૃત્ય થાય છે.

પર્યુષણપર્વનું અંતિમ ચરણ ક્ષમાભાવમાં છે, જે સંવત્સરી પ્રતિક્રમણમાં થાય છે. વ્યવહાર ભૂમિકાએ જૈનધર્મીઓ આઠ દિવસના પર્વના સમાપન દિવસે સંવત્સરી પ્રતિક્રમણની અંતરંગ ક્રિયા થાય છે.

“ખામેમિ સવ્વે જીવા સવ્વે જીવા ખમન્તુ મે । મિત્તિ મેં સવ્વભૂણસુ વેરં મજ્ઞં ન કેણઈ ॥”

સવ્વે જીવા ખામેમિ — સર્વ જીવને હું ખમાવું છું. ક્ષમા માંગું છું.

સવ્વે જીવા મે ખમન્તુ — સર્વ જીવ મને ક્ષમા આપો.

મિત્તિ (મિત્રતા) મે સવ્વ ભૂણસુ — સર્વ જીવ સાથે મારે મિત્રતા છે.

વેરં મજ્ઞં ન કેણઈ — કોઈ સાથે મારે વૈરભાવ નથી. આવી ઉત્કૃષ્ટભાવના સાથે પરસ્પર મિત્તિ - મિથ્યા થાઓ, મિ - મારું, દુક્કડમ્ - દુષ્કૃત્ય - મારું વિપરીત કૃત્ય મિથ્યા થાઓ અને સમ્યક્ ભાવનો હું સ્વીકાર કરું છું. સમભાવ ધારણ કરું છું.

આવી મંગલભાવના, પૂર્ણાનંદ પ્રભુમયતા બની રહે છે. પ્રશાંત સરોવર જેવી સ્થિતિ. સરોવરના કિનારે ઊભેલા પથ્થર ફેંકે, એક પછી એક ફેંકે અને જળમાં તરંગોના વર્તુળો થયા જ કરે. પથ્થર ઘણા ફેંકાય છે - વર્તુળો ઘણા થાય છે. કોઈને રોકી શકાય નહિ. પણ સરોવર સપાટીને ભાવથી સ્થિર કરી દે તો સપાટીના વર્તુળો થયા કરે અને સપાટી સ્થિર થઈ જાય. બાહ્ય ભાવની અસરથી મુક્ત સપાટી પર થતી અસરનો શાંતભાવે સ્વીકાર. શાંતભાવથી સ્વીકાર તે પર્યુષણમહાપર્વની ચરમદશા છે. અધ્યાત્મ લોકોત્તરપર્વ મહાપર્વ બની રહે છે. પરમપદની પ્રાપ્તિ સધાય છે.

‘હે મિત્ર’નું સંબોધન કોઈપણ જિજ્ઞાસુ, આત્માર્થી સાધક માટે છે, અથવા તો દેવચંદ્રજી સ્વરૂપ સાથે મિત્રતા કરી સ્વયંને જ મિત્ર કહીને અંતરંગ વાર્તાલાપ કરે છે એમ પણ લઈ શકાય. ‘અભિનંદન રસરીતિ’ – તે પ્રભુ સાથે રસીલી ભક્તિ, પ્રીતિની રીતનું સૂચન કરે છે. રસીલી ભક્તિ એટલે તન્મયતાવાળી પરાભક્તિ, જેમાં પ્રભુ સાથે ભાવથી એકત્વતા સધાય છે; જ્યાં ભક્ત, ભક્તિ અને ભગવાન એક થઈ જાય છે; જ્યાં પ્રભુના જેવી જ આત્માનુભૂતિ આંશિકપણે પ્રગટતાં સાધક હરિરસનો આસ્વાદ માણે છે. આ જ છે “અભિનંદન રસરીતિ”. પરંતુ આમ પ્રભુ સાથે રસમય, આનંદસભર અભેદતા સાધવામાં જો કોઈ મુખ્ય બાધક તત્ત્વ હોય તો તે છે પૌદ્ગલિક પદાર્થોનો મોહ. માટે પુદ્ગલ અર્થાત્ જડ પદાર્થોમાંથી રસ, રુચિ કાઢીને પ્રભુભક્તિ, સત્સંગ, તત્ત્વની સુવિચારણા આદિ સત્સાધનોમાં રસ નાખવો જોઈએ. તો જ પ્રભુની પ્રતીતિ, નિશ્ચયનયથી નિજાત્માની પ્રતીતિ, અનુભૂતિ થાય. અર્થાત્ સમ્યગ્દર્શન પ્રગટે.

આપણા મહાભાગ્યે પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ યોગાનુયોગ કોઈ મુમુક્ષુની શંકાનું સમાધાન કરતાં પત્રાંક - ૬૯૮માં ગાથાના આ ચરણનો તાત્ત્વિક અને માર્મિક અર્થ લખ્યો છે, જે અહીં પ્રસ્તુત છે :

“ પુદ્ગલ અનુભવ ત્યાગથી, કરવી જસુ પરતીત હો’ એમ મૂળ પદ છે. એટલે વર્ણ, ગંધાદિ પુદ્ગલગુણના અનુભવનો અર્થાત્ રસનો ત્યાગ કરવાથી, તે પ્રત્યે ઉદાસીન થવાથી ‘જસુ’ એટલે જેની (આત્માની) પ્રતીતિ થાય છે, એમ અર્થ છે.”

કૃપાળુદેવે દેવચંદ્રજીના આશયને પકડી માર્મિક વાત કરી છે કે આત્મપ્રતીતિ માટે પૌદ્ગલિક વસ્તુના ત્યાગ કરતાં તેના અનુભવનો અર્થાત્ તેના રસના ત્યાગને વધુ મહત્ત્વ આપવું જોઈએ.

પુદ્ગલના રસનો ત્યાગ એટલે વારંવાર જીવને ક્ષણિક ભ્રાંતિગત સુખનું પ્રલોભન આપનાર જડ પદાર્થો પ્રત્યેના મોહ, આસક્તિના ત્યાગને સાધનામાં પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ, કારણ કે તે મોહાસક્તિ, તે પુદ્ગલનો રસ સર્વ કર્મોમાં મુખ્ય એવા મોહનીય કર્મનું સ્વરૂપ હોવાથી અનંત સંસાર પરિભ્રમણનું કારણ છે. તેથી જ કહ્યું છે ને કે “વસ્તુના ત્યાગમાં મુક્તિ જોઈ નથી, વાસના ત્યાગમાં મુક્તિ જોઈ.” અહીં વસ્તુ-ત્યાગનો નિષેધ નથી. નિમિત્તાધીન વૃત્તિ ચલિત ન થાય તે માટે ત્યાગમાર્ગ પણ ભગવાને કીધો જ છે, પરંતુ અનાદિના સંસ્કારને મૂળમાંથી ઊખેડવા પુદ્ગલમાં રસ, રુચિનો ત્યાગ તે મુખ્ય સાધના છે. તેથી જ રસત્યાગ માટે થતું આયંબિલ તપ ઘણીવાર ઉપવાસ કરતાં ચઢી જાય છે. પુદ્ગલમાં રસ જીવને કેવું સતાવે છે તેનું એક દૃષ્ટાંત સ્વ. શ્રી ઉત્તમકાકા પોતાના વેધક સ્વાધ્યાયમાં આપી આપણને જાગૃત કરતાં કે, “આખું ચોમાસું લીલોતરીનો ત્યાગ કર્યો હોય પણ ચોમાસું પૂરું થવાના ૮ દિવસ પહેલાંથી મેથીના ગોટા યાદ આવે !” માત્ર જીભના રસની જ વાત નથી. પુદ્ગલના સ્પર્શ, ગંધ, વર્ણ-પણ આ પામર જીવને જે-તે વિષયભોગમાં ખેંચી જઈ પ્રભુ સાથે એકત્વ કરવાની સાધનાને ખંડિત કરી નાખે છે. માટે મોક્ષાભિલાષી સાધક જીવે “પુદ્ગલ અનુભવ ત્યાગ” કરવો જ રહ્યો.

હવે બે ગાથાઓમાં દેવચંદ્રજી પ્રભુના અલૌકિક, મહિમાવંત સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છે. પ્રયોજન એ છે કે પ્રભુનું પૂર્ણતા પામેલ સ્વરૂપ જોઈને સાધકને પોતાની પામરદશાનું ભાન થાય છે. પ્રભુ અને પોતાની વચ્ચેના અમાપ અંતરને ઘટાડવાનો પુરુષાર્થ ઊપડે છે. પ્રભુ કેવી ભાવ-ઊંચાઈએ બિરાજે છે તે જો નજર સમક્ષ રાખે તો સાધકનો પુરુષાર્થ વેગવંતો બને. એ લક્ષથી દેવચંદ્રજી હવે પ્રભુના ગુણો અને તેમનું તાત્ત્વિક સ્વરૂપ બતાવે છે, તેને અવલોકીએ :

પરમાતમ પરમેશ્વરુ, વસ્તુગતે તે અલિપ્ત હો મિત્ત;
દ્રવ્યે દ્રવ્ય મિલે નહીં, ભાવે તે અન્ય અવ્યાપ્ત હો મિત્ત.

— ક્યું જાણું ૨

શબ્દાર્થ : અભિનંદન સ્વામી પરમાત્મા છે, પરમેશ્વર છે, વસ્તુતઃ અલિપ્ત છે. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્ય સાથે મળી ન શકે, તેમજ એક દ્રવ્યના ભાવ કે પરિણામ અન્ય દ્રવ્યમાં વ્યાપી શકતા નથી. (વસ્તુગતે = વસ્તુના સ્વભાવથી, નિશ્ચયનયથી, સ્વરૂપદષ્ટિએ; અલિપ્ત = લેપાયા વગર; મિલે નહીં = મળે નહીં, ભળે નહીં; અવ્યાપ્ત = વ્યાપી ન શકે તેવું)

વિશેષાર્થ : અભિનંદન પ્રભુ સર્વ કર્મભળથી રહિત પૂર્ણ વીતરાગી હોવાથી અજ્ઞાની બહિરાત્મા અને છત્રસ્થ જ્ઞાની એવા અંતરાત્મા કરતાં પણ અનંત ગણા શુદ્ધ ગુણોના ધારક હોવાથી પરમ - આત્મા, પરમાત્મા છે. અનંત ચતુષ્ટય આદિ આત્મિક ગુણસંપત્તિરૂપ ઐશ્વર્યના સ્વામી હોવાથી તે પરમ-ઈશ્વર, પરમેશ્વર છે. વળી પ્રભુ તો વસ્તુગતે એટલે વસ્તુતઃ પોતાના સ્વભાવથી જ, વીતરાગતાના ફળસ્વરૂપે સર્વ પરવસ્તુથી, પરભાવથી, જગત અને જગતના સંબંધોથી, સર્વ કર્મોથી અલિપ્ત, નિર્લેપ થઈ ગયા છે. કેટલા અલિપ્ત કે કમઠ ઉપસર્ગ કરે તો તેના પ્રત્યે દ્વેષ નથી અને ધરણેન્દ્ર સેવા કરે તો તેના પ્રત્યે રાગ નથી. માથે સગડી મુકાઈ તો પણ ગજસુકુમાર એટલા અલિપ્ત કે કેવળજ્ઞાન લઈ લીધું ! આમ, પ્રભુનું પરમાત્મપણું, ઐશ્વર્ય, અલિપ્તપણું જાણીને દેવચંદ્રજીને મૂંઝવણ ઊભી થઈ છે કે પ્રભુમિલન “ક્યું જાણું, ક્યું બની આવશે ?” વળી, સિદ્ધાંત જોતાં પણ આ પ્રભુમિલન અશક્ય લાગે છે, કારણ કે ત્રિકાળ અબાધિત સિદ્ધાંત એમ છે કે “દ્રવ્યે દ્રવ્ય મિલે નહીં” — અર્થાત્ નિશ્ચયનયથી એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યમાં ભળી શકે નહીં કે એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનું કંઈ કરી શકે નહીં. તેથી હું અને પરમાત્મા — એમ બે ભિન્ન દ્રવ્યનું મિલન સિદ્ધાંત

પ્રમાણે ન થઈ શકે. તેમ વળી સિદ્ધાંતથી એક દ્રવ્યના ભાવ કે પરિણામ બીજા અન્ય દ્રવ્યના ભાવમાં વ્યાપી ન શકે. શ્રીમદ્જીએ એક કાવ્યમાં કહ્યું છે કે

“જડભાવે જડ પરિણમે, ચેતન ચેતન ભાવ;
કોઈ કોઈ પલટે નહીં, છોડી આપ સ્વભાવ.”

વળી, શ્રી બનારસીદાસ ફરમાવે છે કે,

“એક પરિનામકે ન કરતા દરવ દોઈ,
દોઈ પરિનામ એક દર્વ ન ધરતુ હૈ.”

આ ન્યાયે પ્રભુના દ્રવ્યનો શુદ્ધ ભાવ મારા દ્રવ્યના અશુદ્ધ ભાવમાં વ્યાપીને તેને શુદ્ધ ન કરી શકે. એવું બની શકત તો તો પ્રભુ એવા કુરુણાસાગર છે કે સર્વ જીવના ભાવોમાં વ્યાપી સર્વને મોક્ષ અપાવી દે ! પણ તેવું બનતું નથી, કારણ કે બે ભિન્ન દ્રવ્ય વચ્ચે કે તેમના ભાવ, પરિણામો વચ્ચે કોઈ વ્યાપ્ય - વ્યાપક સંબંધ કદાપિ ન થઈ શકે. આમ, પ્રભુનું ઐશ્વર્ય જોતાં તેમજ સિદ્ધાંત જોતાં દેવચંદ્રજીનો ‘ક્યું જાણું ક્યું બની આવશે’ એ જટિલ પ્રશ્ન ઊભો રહે છે.

વળી, પ્રભુની પરમોત્કૃષ્ટ દશા પણ એવી છે કે તે જોઈને પોતાની હીન દશાનું ભાન થતાં મિલન અશક્ય લાગે છે. એવી પ્રભુની ગુણસંપન્ન દશાનું હવે વર્ણન કરે છે :

શુદ્ધ સ્વરૂપ સનાતનો, નિર્મલ જે નિઃસંગ હો મિત્ત;
આત્મવિભૂતિ પરિણમ્યો, ન કરે તે પરસંગ હો મિત્ત.

— ક્યું જાણું ૩

શબ્દાર્થ : પ્રભુનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સનાતન અર્થાત્ શાશ્વત છે. પ્રભુ નિર્મળ છે, નિઃસંગ છે અને આત્મવિભૂતિને વરેલ હોવાથી હે મિત્ર ! તેઓ કદાપિ પરનો સંગ નહિ કરે. (સનાતનો = શાશ્વત, સદાય રહેનારું; આત્મવિભૂતિ = આત્મિક ગુણોરૂપી સંપત્તિ)

વિશેષાર્થ : પ્રભુને જે આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ્યું છે તેમાં હવે કર્મબંધનરૂપ કોઈ અશુદ્ધતાના

અનંતાશને પણ અવકાશ ન હોવાથી પ્રભુ સનાતનપણે સદાયને માટે શુદ્ધ સ્વરૂપે રહેશે, તેમાં સદાય મગ્ન રહેશે. વળી, પ્રભુ રાગાદિ ભાવમળથી અને જ્ઞાનાવરણીય આદિ દ્રવ્યકર્મમળથી રહિત હોવાથી નિર્મળ છે. સર્વ પરદ્રવ્યો અને પરભાવોનો સંગ આત્યંતિકપણે છૂટી ગયો હોવાથી, પ્રભુ નિઃસંગ છે, અસંગ છે. “એક પરમાણુમાત્રની મળે ન સ્પર્શતા” એવા પ્રભુ અસંગ છે. (ભલે આ વર્ણન સિદ્ધ પ્રભુનું છે, પરંતુ અરિહંત પ્રભુ ભાવરૂપે આવા જ અસંગ, અસ્પૃશ્ય છે.) અખંડપણે આત્માના અનંત ગુણોની સંપત્તિના ભોગવટામાં એવી પૂર્ણકામતા વર્તે છે કે હવે “ન કરે તે પરસંગ” — પરના સંગની કોઈ આવશ્યકતા જ નથી રહી. આવા સનાતન શુદ્ધ સ્વરૂપી, નિર્મળ, પરનો સંગ ન કરનાર અસંગ પ્રભુ શા માટે મારા જેવા પામરનો સંગ કરે ? તો કઈ રીતે હે મિત્ર ! હું પ્રભુ સાથે તન્મય થઈશ એવી મૂંઝવણ દેવચંદ્રજી વ્યક્ત કરે છે.

ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતથી પ્રભુ સાથે દ્રવ્ય-ઐક્યતા તો ન જ થઈ શકે અને આત્માર્થી સાધકને તેવી અપેક્ષા પણ ન હોય. પરંતુ પ્રભુ સાથે ભાવ-ઐક્યતા તો ચોક્કસ થઈ શકે એવા આત્મવિશ્વાસથી દેવચંદ્રજી પ્રભુમિલનની તીવ્ર પિપાસાના બળે ઉપજેલી સ્વયંસ્ફૂરણથી તે ભાવ-ઐક્યતાનો ઉપાય, તેની વિધિનું નિરૂપણ આગળની ગાથાઓમાં કરે છે તે અવલોકીએ :

પણ જાણું આગમબળે, મિલવું તુમ પ્રભુ સાથ હો મિત્ર;
પ્રભુ તો સ્વસંપત્તિથી, શુદ્ધ સ્વરૂપનો નાથ હો મિત્ર.

— કયું જાણું ૪

શબ્દાર્થ : પ્રભુને નિજસંપત્તિ પ્રાપ્ત થતાં પોતાના જ શુદ્ધ સ્વરૂપના નાથ, સ્વામી થયા છે. પરંતુ હે પ્રભુ ! મને તમારી સાથે મિલન તો કરવું જ છે અને તેનો ઉપાય આગમના બળે હું જાણી લઈશ.

વિશેષાર્થ : શ્રી દેવચંદ્ર મહારાજની હિંમત તો જુઓ. પ્રભુ સાથેની સરખામણીમાં પોતાની પામરતા જાણવા છતાં પ્રભુમિલનની આશ છોડી હતઉત્સાહી થતાં નથી. કહે છે, પ્રભુ ભલે અનંત જ્ઞાનાદિ અનંત ચતુષ્ટય એવી નિજસંપત્તિના સ્વામી થઈ બેઠા છે. પ્રભુ ભલે સર્વ પ્રકારના અનાથપણાથી, અપેક્ષાઓથી મુક્ત થઈ, જગતથી ઉદાસીન થઈ અખંડપણે સ્વરૂપમાં લીન થઈ શુદ્ધ સ્વરૂપના નાથ થઈ બેઠા છે, જેથી સાક્ષાત્ મિલનની કોઈ શક્યતા નથી અને તેવી અપેક્ષા પણ હું રાખતો નથી. પણ પ્રભુ સાથે ભાવ-તન્મયતા સાધવામાં તો કોઈ અડચણ નથી ને ? અને તેવી અભેદતા સાધવાનો, “મિલવું તુમ પ્રભુ સાથ” નો ઉપાય હે મિત્ર ! હું આગમબળે અર્થાત્ તે જ પ્રભુના ઉપદેશવચનો, આપ્તપુરુષોએ બોધેલા સત્શાસ્ત્રોના પ્રત્યક્ષ આશ્રયથી, ગુરુગમ અને ગુરુઆજ્ઞાની સહાય લઈને શોધી કાઢીશ. પ્રભુ ભલે વીતરાગી થઈ દૂર બેઠા છે પરંતુ આગમો તે પ્રભુનો જ ઉપદેશ છે. તો ગુરુગમે તેનું અવગાહન કરતા પ્રભુ પ્રત્યક્ષ ઉપદેશ આપી રહ્યાં છે એવો ભાવ લાવતાં પ્રભુ સાથેનું Connection તો જળવાઈ રહેશે ને ? તે આગમના બળથી પ્રભુના જેવી આત્માનુભૂતિ અને આત્મસ્થિરતા આંશિકપણે મને પણ પ્રાપ્ત થાય એ જ હે મિત્ર ! મારું પ્રભુમિલન છે. એ જ મારું જીવન ધ્યેય છે અને એ ધ્યેયની સિદ્ધિ હું કોઈ પણ ભોગે, કોઈ પણ કિંમત ચૂકવીને કરવા કટિબદ્ધ થયો છું.

“છુટવાના કામી” એવા શ્રી દેવચંદ્રજીને પ્રભુની આવી નિષ્કામ ભક્તિથી આત્માની નિર્મળ દશા ઊપજતાં પ્રભુમિલન માટે આગમથી પ્રાપ્ત ઉપાયોની જે સ્વયંસ્ફૂરણ થાય છે તે આગળની બે ગાથાઓમાં તેઓશ્રી અવતરિત કરે છે, જે આપણે યથાઅવસરે વિચારીશું.

(ક્રમશઃ)

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર

(ક્રમાંક - ૩૨)

*** મહેન્દ્રભાઈ કે. પંધાર ***

ભયભંજક પ્રભુ આશ્રય - ૧. ગજભયભંજક

● મૂળ શ્લોક : (વસંતતિલકા)

શ્ચ્યોતન્મદાવિલ વિલોલકપોલમૂલ -

મત્તભ્રમદ્ભ્રમરનાદ વિવૃદ્ધ કોપમ્ ।

ऐरावताभमिभमुद्धतमापतन्तं,

दृष्ट्वा भयं भवति नो भवदाश्रितानाम् ॥૩૮॥

● શબ્દાર્થ : શ્ચ્યોતત્ - ઝરતા, મદ - મદ (માદક રસ)થી, આવિલ - મલિન થયેલ, વિલોલ - ડોલતો, ચંચળ, કપોલમૂલ - ગંડસ્થળ ઉપર, મત્ત - ઉન્મત્ત થઈને, ભ્રમદ્ - ભમી રહેલા, ભ્રમરનાદ - ભમરાઓના નાદ (ગણગણાટ, ગુંજારવ) વડે, વિવૃદ્ધ - વધી રહ્યો છે (જેનો), કોપમ્ - કોપ (એવો), ઐરાવત - ઐરાવત (ઈન્દ્રનો હાથી, કદમાં ઘણો મોટો), આભમ્ - જેવા (સામ્યતા), ઇભમ્ - હાથીને, ઉદ્ધતમ્ - ઉદ્ધત, બેકાબૂ, આપતન્તમ્ - સામે આવતા, દૃષ્ટ્વા - જોઈને, ભયં - ભય, નો - નથી, ભવતિ - ઉત્પન્ન થતો, ભવત્ - આપનો, આશ્રિતાનામ્ - આશ્રય લેનારને.

● સમશ્લોકી અનુવાદ : (મંદાકાંતા)

જે કોપ્યો છે ભ્રમરગણના ગુંજવાથી અતિશે, જેનું માથું મદઝરણથી છેક ભીનું જ દીસે; એવો ગાંડો ગજપતિ કદી આવતો હોય સામે, તોયે કાંઈ ભય નવ રહે, હે પ્રભુ ! આપ નામે. (૩૮)

● ભાવાર્થ : મદ ઝરવાથી મલિન બનેલો તથા ડોલી રહેલો તેમ જ ગંડસ્થળ પર ઉન્મત્ત થઈને ભમી રહેલા ભમરાઓના ગુંજારવ (ગણગણાટ)થી કોપાયમાન બનેલો એવો ઐરાવત જેવો મોટો (ભયંકર) ઉદ્ધત (બેકાબૂ) હાથી સામે આવી રહેલો (ધસી આવતો) હોય તો પણ તમારો આશ્રય લેનારામાં (તમારા

આશ્રિતને) ભય ઉત્પન્ન થતો નથી.

● વિશેષાર્થ / પરમાર્થ : ભક્તામર સ્તોત્રમાં હવે વિષયાંતર થાય છે. અહીં સુધી આદિનાથ પ્રભુની દિવ્યમૂર્તિના ગુણગાન કર્યા કે જેના ચમત્કારથી (વીતરાગદર્શન - જૈન ધર્મમાં ચમત્કાર, અકસ્માત કે અન્યાય નથી, તેથી નિમિત્ત અપેક્ષાએ સમજવું) દુઃખ નાશ પામે છે. હવે જ્યારે એક પછી એક પ્રકૃતિ કે હિંસક પ્રાણીઓના ઉપદ્રવથી મનુષ્ય નિરાધાર થઈ જાય છે ત્યારે પરમાત્માનો આશ્રય લેવાથી બધી વિપત્તિ સહજ રીતે (કરણાનુયોગના નિયમોને આધીન કર્મ પ્રમાણે) ટળી જાય છે.

કોઈ પણ પ્રાણી જ્યારે પોતાના આંતરિક ભાવોથી આચ્છાદિત થઈ જાય છે ત્યારે તેના દ્રવ્યભાવ સાકારરૂપથી દશ્યમાન થાય છે. તેથી હાથીના ગંડસ્થળમાંથી મદ ઝરે છે. આ શ્લોક(૩૮)માં ‘વિરુદ્ધગુણ-ઉત્પાદ’ અલંકાર છે. મદ અને ભમરા એક બાજુ છે તેથી હાથીમાં વિપરીત ગુણ પ્રગટ થાય છે. મદથી માન અને ભમરાથી કોધ. દોષશાસ્ત્રના નિયમ અનુસાર અભિમાન એ કોધનો પોષક દુર્ગુણ છે. શક્તિનું અભિમાન વ્યક્તિને કોષિત બનાવે છે (અનુકૂળ નિમિત્ત મળતા). અહીં હાથીની શક્તિને અભિમાનમાં પરિણત કરીને કોધના રૂપમાં પ્રદર્શિત કરે છે, જેના ફળ સ્વરૂપે હાથી ભયંકર અને ઉદ્ધત બનીને ભયનું વાતાવરણ સર્જે છે.

પ્રભુનું નામ-સ્મરણ-આશ્રય એક માત્ર આધાર છે. ભક્તને આ જ ઉપાય સૂઝે છે, જેનાથી હાથી ફરી સૌમ્ય, દોષમુક્ત, ગુણયુક્ત બને છે. અહીં હાથી તો કેવળ એક ઉદાહરણ - નામ છે. બાકી જિનેશ્વર પ્રભુનો આશ્રય લેનાર ભક્તને કોઈ પણ પ્રકારનો ભય નથી રહેતો તે હવે પછીના ૮ શ્લોકમાં

દર્શાવે છે.

શું એવું લાગે છે કે માત્ર સ્થૂળ બાહ્ય હાથીના ભયથી મુક્ત કરવા માટે આ (અને પછીના ૮) શ્લોકની રચના કરવામાં આવી છે ? આ તો ભક્તિ સ્તોત્ર છે કે જેમાં છાયાવાદનો આધાર લઈને આધ્યાત્મિક ભાવો ઉત્પન્ન કરે છે. હાથી તો અંદરના પ્રયંડ વિકારી ભાવનું રૂપક છે. ‘આ હાથી’ (આંતરિક વિકારીભાવો) મનુષ્યની સાધના ભંગ કરી શકે છે. સાધના પોતે તો સાચી છે પરંતુ નિરાલંબ સાધના આ ક્ષેત્ર-કાળમાં સામાન્ય રીતે સંભવિત નથી. સાધના પણ આલંબનની અપેક્ષા રાખે છે : અને તે અવલંબન છે સાચા દેવ-ગુરુ-ધર્મ(શાસ્ત્ર) રૂપ ભક્તિ. અહંભાવના કોધની પ્રયંડતાએ ઘણા સાધકોને ભયભીત અને પરાજિત કર્યા છે, પરંતુ જે સાધકો અરિહંતદેવનું શરણ લે છે. તે ‘ભવદાશ્રિત’ આત્મા નિર્ભય બની જાય છે. બાહ્ય હાથી (સ્થૂળ, પ્રાણી) કરતા આંતરિક હાથી (સૂક્ષ્મ, વિકારીભાવો) પર વિજય મેળવવો એ જ આ શ્લોકનું અધ્યાત્મ રહસ્ય છે.

જ્ઞાનયોગી અને કર્મયોગી સંત પૂ. રાકેશભાઈ કહે છે કે ભક્તામર એ ભક્તિનું સ્તોત્ર છે, તે ભક્તિને વધારે છે, ભક્તને અમર (બાહ્ય વહેવારથી નામ અને આંતરિક નિશ્ચયથી સંપૂર્ણ કર્મનિર્જરા મોક્ષ) બનાવે છે. ભક્તની સાધનામાં અંતરમાં આત્મા-પરમાત્મા પર દૃષ્ટિ છે અને બાહ્ય ઘટના(જગત અને જીવનની) પર દૃષ્ટિ નથી. ભક્તિનું પ્રયોજન બાહ્ય ઘટનાને બદલવાનું નથી પણ ઘટનાતીત (અપ્રભાવિત, ઉદાસીન) થવું તે છે. ઘટના એ સંસાર છે અને ઘટનાતીત એ ભક્તિનું ફળ છે.

જ્ઞાન અને ભક્તિનો તથા નિશ્ચય અને વહેવારનો સુભગ સમન્વય સાધનારા સંત પૂ. આત્માનંદજી ભક્તિના નવ પ્રકાર (શ્રવણ, કીર્તન, ચિંતવન, વંદન, સેવન, ધ્યાન, લઘુતા, સમતા અને એકતા)માં લઘુતા (અહંકારનો નાશ), સમતા

(વીતરાગતા) અને એકતા (ભક્ત-ભક્તિ-ભગવાન એક) પર ભાર મૂકે છે.

આપણી સમસ્યા એ છે કે આપણા જીવનમાં કષ્ટ (કર્મના ઉદયે બાહ્યમાં પ્રતિકૂળતા) કરતા તેનો ભય (મોહનીય) વધારે છે – રાત્રે સ્વપ્નમાં અને દિવસે કલ્પનામાં ! ભયના પ્રકાર અનંત છે. પ્રકૃતિના વિસ્તારથી કર્મો અને જીવો અનંત છે. તેની સામે અભયનો પ્રકાર એક જ છે – પરમાત્માનું સ્મરણ-શરણ-ભક્તિ. ભક્તિની ફળશ્રુતિ નિર્ભયતા અને વીતરાગતા છે. પરમાત્માની સ્તુતિથી અશુભ ઘટે છે, શુભ વધે છે, પુણ્યની ઉદીરણા થાય છે, પાપની નિર્જરા થાય છે, કર્મના રસ (અનુભાગ, વિપાક)માં ફેરફાર થાય છે. ભક્તામરના પાઠ - સ્તુતિથી ભક્તિ, ભક્તિથી ભાવમાં ફેરફાર (આંતરિક ભયનો ક્ષય) અને ભાવ બદલાતા કર્મ(રસ)માં ફેરફાર થાય છે.

માનતુંગસૂરિજીના સમયમાં વાહન વહેવાર જુદા પ્રકારનો હતો. તેથી નિમિત્તો પણ જુદા હતા : પ્રાણીઓ (હાથી, સિંહ, સર્પ), કુદરત (અગ્નિ, સમુદ્ર) અને માનવકૃત (જેલ-બેડી, યુદ્ધનું મેદાન-યુદ્ધ, રોગ).

આ ૮ પ્રકારના ભયભંજક ૮ શ્લોક ત્રણ દૃષ્ટિકોણથી વિચારી શકાય : (૧) બાહ્ય નિમિત્ત-હાથી, સિંહ વગેરે, (૨) આંતરિક નિમિત્ત - માન આદિ કષાય, (૩) ઘટના - ભોજરાજા અને દરબારીઓ. દરેક શ્લોકમાં ગર્ભિત રીતે મંત્રોની સંયોજના છે અને દરેકનું ગુણવાચક નામ છે. જેમ કે પ્રસ્તુત શ્લોક - ૩૮નું નામ ‘ગજભયભંજક સ્તુતિ’ છે. અહીં ગજ એ બાહ્ય નિમિત્ત છે, ભય એ આંતરિક નિમિત્ત છે, ભંજક એ સાધના છે, ભયભંજક એ પ્રયોજન છે અને ભવદાશ્રિત (પ્રભુનો આશ્રય) એ પ્રયોજનસિદ્ધિનો અમોઘ ઉપાય છે.

પિંડસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ દર્શાવતા કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચંદ્રાચાર્ય કહે છે કે સમવસરણમાં બિરાજમાન અને અતિશયોથી શોભતા તીર્થંકર પ્રભુને જે ચિંતવે

તથા તેના નિરાકાર સ્વરૂપનું જે સ્મરણ કરે તે સાધકનો પરાભવ હાથી, સિંહ, સર્પ વગેરે ઉપસર્ગથી થતો નથી. સમવસરણના ધ્યાન (શ્લોક-૩૭) પછીના ૮ શ્લોકમાં (૩૮-૪૬) ૮ પ્રકારના ઉપસર્ગનું વર્ણન આવે છે. આ શ્લોકોમાં પ્રત્યેક ઉપસર્ગ જાણે નજર સમક્ષ - પ્રત્યક્ષ હોય તેવું સચોટ વર્ણન દરેક શ્લોકના પ્રથમ બે ચરણમાં આચાર્યશ્રી કરે છે : મદોન્મત્ત ગજપતિ ભમરાઓના ગુંજારવથી અતિશય ક્રોધે ભરાઈને ધસી આવતો હોય, આક્રમણ કરવા તત્પર ખુંખાર વનપતિ (મૃગપતિ) સિંહ તરાપ મારવા તૈયાર હોય, ભયંકર કાળા સર્પનો ક્રુત્કાર, ભભુકતા દાવાનળની અગ્નિશિખાઓ, રણભૂમિમાં તુમુલ યુદ્ધમાં ભયજનક કોલાહલ વગેરેના તાદૃશ્ય વર્ણનો ઉપરાંત આ શ્લોકોમાં નાદ (ધ્વનિ) અને રૂપ (આકાર)નું સંયોજન જોવા મળે છે. શ્લોકોનું ઉચ્ચારણ સ્તુતિકારના હૃદયમાં આવેશ ઉત્પન્ન કરે છે. દરેક શ્લોકમાં પ્રથમ બે ચરણમાં ઉપસર્ગભયથી ભાવાવેશ જાગે છે. તેના અંતિમ બે ચરણોમાં પ્રભુજીના સ્મરણ-આશ્રય-કીર્તનનો મહિમા દર્શાવીને શમન કરે છે. આ કાવ્ય-ચમત્કારમાં સાધના માટેના સંકેતો છે.

શ્લોક ૩૮-૪૧માં ૪ કષાયો : ગજપતિ દ્વારા માન, મૃગપતિ સિંહ દ્વારા ક્રોધ, અગ્નિની ચારે બાજુ ફેલાતી જવાળા દ્વારા માયાજાળ અને મણિધર સર્પ દ્વારા લોભનું વર્ણન અભિપ્રેત છે. આત્માને સતાવનારા, તેના આત્મિક ગુણોનો ઘાત કરનારા (આત્માના સ્વભાવરૂપ ગુણોનો તો ઘાત થઈ શકે નહીં પણ તેના પર આવરણ, વચ્ચે પડદો, વિવેકનાશક ભ્રાંતિના અર્થમાં અહીં સમજવું) કષાયો ખરેખર ભયંકર છે અને તેનાથી ઉગરવા માટે પ્રભુજીના સંકીર્તન જેવો કોઈ ઉપાય નથી. બહારથી ઉત્પન્ન થતા આવા ભયો કરતા વધુ અકલ્યાણકારી આ આંતરશત્રુઓથી બચવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ એ તેનો તાત્વિક અર્થ છે.

શ્રી જિનેશ્વરદેવના સ્મરણ તથા શરણનો મોટો મહિમા એ છે કે તેનાથી સર્વ પ્રકારના ભયો નાશ પામે છે (પ્રબળ ઉપકારક નિમિત્ત અપેક્ષાએ). સ્તોત્રકાર સૂરિજી હવે પછી ૮ શ્લોકો વડે તેની પ્રતીતિ કરાવે છે. પ્રસ્તુક શ્લોક (૩૮)માં તેઓશ્રી કહે છે કે હે ભગવન્ ! જે લોકો અંતરના સદ્ભાવ (સાચી સમજણ અને શ્રદ્ધા)થી પ્રેરાઈને તમારું શરણ ગ્રહે છે તેમને સામે આવી રહેલ હાથીનો પણ ભય લાગતો નથી. આ હાથી કેવો છે ? : (૧) ઈન્દ્રના ઐરાવત જેવો મોટો છે, (૨) મદ ઝરવાથી જે મલિન થયો છે, (૩) ગંડસ્થળમાંથી ઝરી રહેલ મદને લીધે તે કામાતુર બનેલ છે, અથવા કામાતુર થવાથી મદ ઝરે છે, (૪) ચંચળ બનીને ડોલી રહ્યો છે, (૫) મદથી આકર્ષાયેલ ભમરાઓના સતત સ્પર્શ-ડંખ-ગણગણાટથી જે ક્રોધાયમાન થયો છે, (૬) ભાન ભૂલીને નિરંકુશ-બેકાબૂ બનેલ છે, (૭) ગાંડો બનીને સૂંઢ ઊંચી કરીને સામેથી દોડતો આવે છે, (૮) મોટા દંતૂશળ અને ક્રોધિત ગર્જનાઓ-ચિત્કારથી ભયનું વાતાવરણ સર્જે છે. પરંતુ શ્રી જિનેશ્વરદેવનું નામ અને તેમનો મંત્ર સ્મરતા, એટલે પ્રભુના શરણે જઈને તેમના આશ્રિત થઈએ તો મનમાં કોઈ જાતનો ભય લાગતો નથી. તાત્પર્ય એ છે કે જે પરમાત્માના સ્વરૂપને જાણી લે તેને પોતાના આત્મસ્વરૂપનું પણ જ્ઞાન થઈ જાય છે. યથા :

(૧) જે એગં જાણઈ સે સર્વં જાણઈ ।

જે સર્વં જાણઈ સે એગં જાણઈ ॥

અર્થાત્ જેણે આત્મા જાણ્યો તેણે સર્વ જાણ્યું;
જેણે સર્વ જાણ્યું તેણે આત્મા જાણ્યો.

- આચારાંગ સૂત્ર ૧-૩-૪-૨

(૨) જે જાણતો અહંતને ગુણ, દ્રવ્ય ને પર્યયપણે,
તે જીવ જાણે આત્મને, તસુ મોહ પામે લય ખરે.

- પ્રવચનસાર - ૮૦

● ● ● (ક્રમશઃ)

મનન-મંથન-અમૃતની પ્રાપ્તિ

વલભજી હીરજી 'કેવલ'

તું પામર છો કે પ્રભુ છો ? તારે શું સ્વીકારવું છે ? પામરપણું સ્વીકારે, પામરપણું કદી નહિ જાય ! પ્રભુપણે સ્વીકાર્યેથી પામરપણું ઊભું નહિ રહે ! આત્મા હું પોતે દ્રવ્યે પરમેશ્વર સ્વરૂપે જ છું — એમ જ્યાં પરમેશ્વર સ્વરૂપનો વિશ્વાસ આવ્યો તું વીતરાગ થયા વિના રહીશ જ નહિ.

આત્માનો વિશ્વાસ આવવો જોઈએ કે હું પોતે જ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ છું, હું પોતે જ પરમાત્મા સ્વરૂપ છું અને રાગાદિ સ્વરૂપે નથી, એવું અંતરથી વિશ્વાસનું બળ આવવું જોઈએ. પોતાની પરમેશ્વરતાનો વિશ્વાસ, એ વિશ્વાસનું જોર એને અંતર્મુખ કરે છે.

આનંદના નાથ એવા શુદ્ધાત્માની પ્રેમથી વાત સાંભળે છે તેને ભાવિ નિર્વાણનું ભાજન કહ્યું છે, અને સાંભળતા દેહથી ભિન્ન છે, કર્મથી ભિન્ન છું, રાગથી ભિન્ન છું ને પોતાથી પરિપૂર્ણ છું એ વાત એને બેસવી જોઈએ. હકાર આવતા અંદર સંસ્કાર પડતાં જાય છે.

જેને આત્માની ખરેખર રુચિ જાગે તેને ચોવીશે કલાક એનું એ ચિંતન, ઘોલન ને ખટક રહ્યા જ કરે. 'મારે આમ છે, તેમ છે' તેમ કરીને અનંત કાળ ગુમાવ્યો ! હવે એનું લક્ષ્ય છોડીને અંદરમાં ઊતરી જા ! આના વિના બીજો કોઈ સુખનો માર્ગ નથી.

પરમાત્મતત્ત્વની વાત સાંભળવી. સાંભળતાં હું જ્ઞાયક છું, જ્ઞાયક છું, એવા દૃઢ સંસ્કાર અંદરમાં પડે તો મિથ્યાત્વનો રસ મંદ પડતો જાય છે. આ જ્ઞાયકના સંસ્કારથી મિથ્યાત્વ અભાવ થવાના સંસ્કાર પડે તો સ્વભાવનો-જ્ઞાતા-દૃષ્ટાનો આશ્રય લેતાં સ્વાનુભવ થતાં મિથ્યાત્વનો અભાવ થાય છે.

મને મારો આત્મા જ જોઈએ તેમ માનનાર બાદશાહ છે. આત્મા અચિંત્ય શક્તિનો ધણી છે. જે

ક્ષણે જાગે તે જ ક્ષણે આનંદસ્વરૂપ આત્મા અનુભવમાં આવી શકે છે.

જીવ પોતાના દોષથી દુઃખી થઈ રહ્યો છે. દોષ એટલો છે કે પરને પોતાનું માનવું ને પોતાને ભૂલી જવું.

જ્ઞાનમાં જેમ જેમ સમજણ દ્વારા ભાવભાસન વધતું જાય છે તેમ તેમ જ્ઞાનનું સામર્થ્ય વધતું જાય છે, અને એ વધતા જતા જ્ઞાન સામર્થ્ય વડે મોહ શિથિલ થતો જાય છે. જ્ઞાન જ્યાં સમ્યક્પણે પરિણમે છે ત્યાં મોહ સમૂળ નાશ પામે છે. માટે જ્ઞાનથી જ આત્માની સિદ્ધિ છે. જ્ઞાન સિવાય બીજું કોઈ આત્મસિદ્ધિનું સાધન નથી. આત્મા સ્વભાવે સિદ્ધસ્વરૂપ છે.

આ ચૈતન્ય તત્ત્વ બહારના વૈરાગ્યથી કે જ્ઞાનના ક્ષયોપશમથી મળી જાય એવી વસ્તુ નથી. પરદ્રવ્યને અને આત્માને નિશ્ચયથી અત્યંત અભાવ છે. જેમ તેલ પાણીના પ્રવાહમાં ઉપર ને ઉપર તરે છે, પાણીના દળમાં પેસતું નતી, તેમ વિકાર ચૈતન્યના પ્રવાહમાં ઉપર ને ઉપર તરે છે. ચૈતન્યદળમાં પેસતું નથી.

આત્માને મુખ્ય રાખતા જે દશા થાય તે નિર્મળદશાને સાધન કહેવાય છે ને તેનું સાધ્ય કેવળજ્ઞાન કરવું તે છે ને તેનું ધ્યેય પૂર્ણ આત્મા છે.

એ જ્ઞાનની દિવ્યતા છે ! એ જ્ઞાન સ્વભાવની અચિંત્યતા છે. જે અવસ્થાઓ-પર્યાયો વિદ્યમાન નથી છતાં તેને જ્ઞાન વિદ્યમાનપણે જાણે છે. તો ચૈતન્ય આત્મા તો વિદ્યમાન છે, જેમાં જ્ઞાન, આનંદ આદિ ગુણોની અનંતતાનો અંત નથી એવો આત્મા વિદ્યમાન છે તેને જાણ.

બાહ્યક્રિયાથી નિર્જરા થતી નથી. અકષાય પરિણામ પ્રમાણે નિર્જરા થાય છે. જ્ઞાતા-દૃષ્ટા સ્વભાવથી એકમેક અને રાગથી જુદો છું એવા દૃઢ

સંસ્કાર વડે ભેદજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે.

દર્શનમોહ મંદ કર્યા વિના વસ્તુસ્વભાવ ખ્યાલમાં આવે નહિ અને દર્શનમોહના અભાવ કર્યા વિના આત્મા અનુભવમાં આવે તેવો નથી. સમ્યગ્દર્શન સહિતનું મતિ-શ્રુતજ્ઞાન તે કેવળજ્ઞાનનો અંશ છે.

પહેલામાં પહેલા આત્માને જાણવો, આત્માને અનુભવવો. એના વિના એક ડગલું પણ ધર્મમાં આગળ નહિ ચાલે.

જિનવાણીનું મહાન લક્ષણ તો એ છે કે રાગની અને નિમિત્તની ઉપેક્ષા કરાવે. આત્મા વીતરાગી સ્વરૂપ છે, જિનસ્વરૂપ છે, પરમાત્મા સ્વરૂપ છે. તેનો આશ્રય કરવાથી સંસારનો અંત આવે છે.

હું એક અખંડ જ્ઞાયકમૂર્તિ છું, વિકલ્પનો એક અંશ પણ મારો નથી એવો સ્વાશ્રયભાવ રહે તે મુક્તિનું કારણ છે.

સ્વ-પરની ભિન્નતા ભાસવી તે જ મનુષ્યજીવનની સાર્થકતા છે.

પોતે પ્રભુત્વ, વિભુત્વ આદિ અનંત શક્તિઓથી ભરેલો ભગવાન છે — એ બેસવું કઠિન પડે. અરે ચૈતન્ય પ્રભુ ! તારી શક્તિના એક ટંકારે તું કેવળજ્ઞાન લે એવી તારી તાકાત ને તું કહે છે કે મને મારું સ્વરૂપ ન સમજાય - એ કહેતા તને શરમ નથી આવતી ?

દેહરૂપી દેવળમાં જિનસ્વરૂપ આત્મા બિરાજમાન છે તેનો વિશ્વાસ કરતાં પર્યાયમાં જિન પ્રગટ થાય છે. ચક્રવર્તીની સંપદા કરતાં પણ જેનો એક સમય અતિ કિંમતી છે, એવો આ અતિ દુર્લભ મનુષ્યભવ અનંતા ભવ-ભ્રમણના અભાવ માટેનો ભવ છે.

બીજાની સાથે લડવું, જીતવું ને બીજાને પાછા પાડવા એ તો કાયરનું કામ છે. આત્મામાં ઊતરવું એ શૂરવીરતા છે.

બહારની સંપદા એ ખરેખર સંપદા નથી.

ચૈતન્યનું સ્મરણ તે જ સાચી સંપદા છે. વૈરાગ્ય તો તેને કહીએ કે પર તરફથી ખસીને જે અંદરની મહાસત્તા તરફ ઢળ્યો છે. પુણ્ય-પાપથી ખસીને અંદરમાં જવું તે વૈરાગ્ય છે.

આત્મ-અનુભવ સિવાય બધાં મીંડા છે. લાખ કધાયની મંદતા કરે કે લાખ શાસ્ત્ર ભણે પણ અનુભવ વિના બધાં મીંડા છે, અને કાંઈ ન આવતે છતાં આત્માનો અનુભવ થયો તો બધું આવડે છે.

આ આત્મા આનંદની મૂર્તિ છે. અંતરમાં આનંદ જ ભર્યો છે. એની વાત સાંભળવી એ માંગલિક છે.

જેણે આત્મા જાણ્યો તેણે કેવળજ્ઞાનીના પેટ જાણ્યા, ભાવશ્રુત જાણ્યું એને જાણવાનું કાંઈ બાકી રહ્યું જ નથી. આખી દુનિયા જાણી લીધી.

જૈન એટલે અંતરમાં સમાય તે જૈન છે. બહારના જેટલા ઊભરા આવે એ તો બધા પ્રકૃતિના ચાળા છે. વિકલ્પ ઊઠે એ પણ બધા પ્રકૃતિના ચાળા છે. બહારનું જે બધું થાય છે એ તો બધું પુદ્ગલ - પરાવર્તન અનુસાર થયા જ કરે છે.

હું જ્ઞાયક છું.... જ્ઞાયક છું... જ્ઞાયક છું એમ અંદરમાં રટણ રાખ્યા કરવું. જ્ઞાયક સન્મુખ એકાગ્રતા કરવી. પોતાની પર્યાયને જ્ઞાયક સન્મુખ વાળવી અનંતો પુરુષાર્થ માગે છે.

આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદ સ્વરૂપ છે. અનંત સર્વજ્ઞતાની મોટી પાટ છે. અનંત અનંત ગુણોની પૂર્ણાનંદથી ભરેલી મોટી પાટ છે. વસ્તુ છે. તે સદાકાળ એવી ને એવી જ રહી છે. એવો અંદરમાં વિશ્વાસ આવવો જોઈએ.

અંતર્મુખ અને બહિર્મુખ એ બે મોટી વાત છે. વસ્તુ આખી અંતર્મુખ પડી છે. તેમાં અંતર્મુખ થવું એ જરૂરી છે.

મિથ્યાત્વ એ જ સંસાર છે, અને સમ્યક્ત્વ એ મુક્તિ છે. આત્માનો અનુભવ થયો એટલે સમ્યગ્દર્શન થયું. મુક્તિનો માર્ગ શરૂ થયો.

શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વ

પૂર્ણિમાબેન શાહ

એક મહાસતીજીએ એકવાર શ્રાવકોને સવાલ પૂછ્યો કે “બારમાંથી ચાર જાય તો બાકી શું રહે?” બધાએ જવાબ આપ્યો, “બારમાંથી ચાર જાય તો આઠ રહે.” મહાસતીજીએ કહ્યું, “ગણિતની રીતે આ જવાબ સાચો છે, પરંતુ વર્ષના બાર મહિનામાંથી જો ચોમાસાના ચાર મહિના જાય તો કંઈ જ ન રહે ! કારણ કે, વર્ષાઋતુના ચાર મહિના ન હોય તો બાકીના આઠ મહિનાની કંઈ કિંમત નથી. વર્ષાઋતુ ન હોય તો પાણી ક્યાંથી મળે ? અને ખેતીવાડી, પાણી, અનાજ-ફળફળાદિ ન હોય તો જનજીવનનું શું થાય ? જીવવાનું જ મુશ્કેલ થાય ને ?”

ધાર્મિક દષ્ટિએ પણ વર્ષાઋતુના આ ચાર મહિના અત્યંત મહત્વના છે. જૈનધર્મમાં આ ચાર મહિનાને ધર્મની વર્ષાઋતુ તરીકે જિનેશ્વર દેવોએ માન્ય કર્યા છે. એને ‘ચાતુર્માસ’ તરીકે ઓળખાય છે. ચાતુર્માસ એ જૈન ધર્મનો પારિભાષિક શબ્દ છે. આ ચાતુર્માસમાં સાધુભગવંતો અને સાધ્વીજીઓ ઉપાશ્રયમાં સ્થિરતા કરે છે અને શ્રાવક તથા શ્રાવિકાઓ ત્યાં ધાર્મિકક્રિયાઓ તથા વ્યાખ્યાનનો લાભ લે છે.

જૈન ધર્મમાં મુખ્ય બાર પર્વની ગણના કરવામાં આવે છે. તેમાં પર્યુષણપર્વને મહાપર્વની ઉપમા આપવામાં આવે છે. શ્રાવણ વદના છેલ્લા ચાર દિવસ અને ભાદરવા સુદના પહેલા ચાર દિવસ એ પર્યુષણ મહાપર્વના આઠ દિવસો છે. છેલ્લો આઠમો ભાદરવા સુદ-૪નો દિવસ સંવત્સરી પ્રતિક્રમણનો દિવસ હોય છે. એ વર્ષ દરમ્યાન જાણતાં-અજાણતાં થયેલા પાપોનો પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાનો દિવસ છે. સાધુભગવંતોની નિશ્રામાં આ સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ

કરવામાં આવે છે. આમ, પર્યુષણપર્વ એ પાપનો ક્ષય કરવાનું અને પુણ્યનું ભાથું બાંધવાનું, અનોખું અને અનન્ય પર્વ છે. તો આ પાપ અને પુણ્ય શું છે એ જાણીએ. આ પાપ અને પુણ્યને જાણવાની આવશ્યકતા શું છે ? એ પણ જાણવાની જરૂર છે. આના સંદર્ભમાં એક આચાર્ય મહારાજસાહેબે શું કહ્યું છે, તે એમના જ શબ્દોમાં જોઈએ –

“મોટા માધાંતાઓને પણ એકાંતે અસાર એવા આ સંસારમાં અવનવી આફતો આવ્યા જ કરે છે. તેથી આપત્તિઓથી બચવા માટે અને સાચું સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે, પાપ ઘટાડીને ધર્મ વધારવો જોઈએ.”

“હે મુમુક્ષુ ! તમે ધર્મપ્રેમી છો ! છતાં આ કળિકાળમાં સર્વત્ર પ્રસરેલા સ્વાર્થ અને પાપના વાતાવરણમાં તમે પણ ખરડાયા હશો. આ ભયંકર દોષો તમારું ભયંકર અહિત કરશે.”

“હે પુણ્યશાળીઓ ! આજીવિકાદિ અનેક ચિંતાઓમાં ફસાયેલા તમને આ માનવભવને સફળ કરવા માટે અને આત્મકલ્યાણ કરવા માટે, ધર્મ વધારવાની અને પાપ ઘટાડવાની ભાવના પણ ઘણીવાર થતી હશે જ. તો તમને શું લાગે છે ? તમારો આ જન્મ સંસારની યાત્રાનો જન્મ છે કે સિદ્ધવની યાત્રાનો ? તમારા વર્તમાન જીવનની જે અમૂલ્ય ક્ષણો પસાર થઈ રહી છે એ તમને સંસાર ભણી લઈ જઈ રહી છે કે, તમને સિદ્ધાલયની તરફ લઈ જઈ રહી છે, તે જરા વિચારો તો ખરા !”

સંસારની પ્રવૃત્તિ છૂટે અને ધર્મની પ્રવૃત્તિ વેગવાન થઈ જાય ત્યારે અનિવૃત્તિની અવસ્થા આવે છે. ધર્મ સિવાયની કોઈ પ્રવૃત્તિ થાય નહીં તેવી

(અનુસંધાન પાના નં. ૨૭ પર...)

પર્યુષણ પર્વનો પાવન સંદેશ : કર્મથી ધર્મ તરફ

પાણલબેન બી. ગાંધી

પર્યુષણ એ દરેક ભવ્યાત્મા માટે આત્મ-સ્વરૂપની ઓળખાણ કરવાની પાવન પળ લઈને આવે છે. અમૂલ્ય એવો માનવભવ, આર્યક્ષેત્ર, ઉત્તમકુળ, સાધુ-સાધ્વીનો સત્સંગ વગેરે તો મળ્યા જ છે ત્યારે સાચો માર્ગ જાણી તે તરફ કદમ ભરવાથી આત્મા જરૂર પરમાત્મા બની શકશે. પર્યુષણ પર્વ એ કષાયોના કચરાને કાઢીને આત્માને ઉજ્જવળ બનાવવાનું પર્વ છે. અનંતકાળથી આપણો આત્મા કર્મરોગથી પિડાઈ રહ્યો છે તેની પાછળ મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય અને અશુભ યોગોની ગાંઠો પડેલી છે તેને નિર્મૂળ કરી આત્માનું આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરવાનું પર્વ છે. પુદ્ગલની પાછળ તો અનેક ભવો કાઢ્યા, આત્મરાજને મેળવવા પુરુષાર્થ કર્યો નહિ, હવે સમ્યક્ પુરુષાર્થ કરવાનો છે. કર્મોના કચરાને દૂર કરી આત્માને ઉજ્જવળ બનાવી અને પાપકર્મોની નિર્જરા દ્વારા હોળી કરવાનું પર્વ છે. આ તકે નિંદા, સ્વપ્રશંસા, ઈર્ષ્યા, અસૂયા છોડીને આત્મગુણો કેળવવાનું પર્વ છે.

આ પર્યુષણમાં પુદ્ગલના ભપકા નહિ પરંતુ સાદાઈની સજાવટને આવકારીએ. તન-મનમાં તૃષ્ણાની આગ ભડભડ સળગી છે તેને સંતોષની સરવાણીથી બુઝાવીએ. બધું જ મેળવી બધું જ ભોગવવાની અદમ્ય વાસનાને ત્યાગના જળથી શાંત કરીએ. અહીં-તહીં ખૂબ ભટક્યા, હવે તે છોડી ધર્મ-ધ્યાનમાં, તપ-ત્યાગમાં આગળ વધીએ. પર્યુષણ એ પશ્ચાત્તાપની પાવક જવાળામાં પવિત્ર બની, ક્ષમા ધારણ કરી, કોધનો-પાપોનો ત્યાગ કરવાની પ્રેરણા આપે છે. આત્મતત્ત્વની આરાધનામાં પ્રવૃત્ત બની, કજિયા-કંકાસ-ખણખોદનો ત્યાગ કરી આરાધક બની, ચોરાસીના ચક્કરમાંથી મુક્ત બની, મોક્ષસુંદરીને વરવા, આત્મીય સુખને પ્રાપ્ત કરવા જે ખોટી માન્યતા, ખોટી સમજણ છે તેને ત્યાગી મોક્ષમાર્ગ પર આગળ

વધવાની પ્રેરણા આપતું અમૂલ્ય પર્વ છે.

પર્યુષણને મહાપર્વ શા માટે કહેવાય છે ? તેની પાછળ એવું કારણ છે કે કર્મબંધનના મુખ્ય પાંચ કારણ છે - મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય અને અશુભયોગનું સેવન. હવે જ્યારે આત્માની અમૂલ્ય લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરવી છે ત્યારે કર્મબંધન ન થાય તેનું ખાસ ધ્યાન રાખવું પડે. આ માટે મિથ્યાત્વની ગાંઠોને છોડી સમ્યક્ દૃષ્ટિ - સાચી શ્રદ્ધા અપનાવવી પડે. અવ્રતની અવળાઈને છોડી, વિરતિધર બની, પ્રમાદને ત્યાગવાનો છે. પાંચ ઈન્દ્રિયના વિષયોને ત્યાગી કષાયભાવોથી વિરામી, પાપકારી પ્રવૃત્તિમાં પ્રવૃત્ત આ મનરૂપી માંકડાને સંયમ દ્વારા વશમાં કરી, મન-વચન-કાયાના યોગોને ધર્મમય બનાવવાના છે. એટલું જ નહિ, હિંસા, ચોરી, જૂઠ, અબ્રહ્મ તથા પરિગ્રહ એ પાંચને ત્યાગી અહિંસા, અચોર્ય, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહની આરાધના દ્વારા જ મોક્ષમાર્ગ તરફ આગળ વધી શકાશે. તો તે વાસ્તવિકતાને સમજી તેનું આચરણ કરવાનું છે. આવી આરાધના દ્વારા જ પર્યુષણને મહાપર્વ બનાવી શકાય છે. આ પર્વની આરાધના અનેક જ્ઞાની ભગવંતો કરી રહ્યા છે. અઢીદ્વીપમાં સંખ્યાતા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ પણ આ દિવસે ચૌવિહારો ઉપવાસ, પૌષ્ઠ અંગીકાર કરી કાઉસગ્ગમાં લીન બની, દેહાધ્યાસ છોડી સમ્યક્ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપની આરાધના વડે પોતાના આત્માને ભાવિત કરી રહ્યા છે. એ બાબત જ આ દિવસની મહત્તા સાબિત કરવા પૂરતી છે.

પર્યુષણ પર્વ એ સંદેશ આપે છે કે પામરમાંથી પરમાત્મા બનવું હોય, શૂન્યમાંથી સર્જન કરવું હોય તો મળેલ મનુષ્યભવનો ફાયદો ઊઠાવી લે. સર્વ દુઃખોનો અંત કરી મુક્તિના મહામૂલા સુખો મેળવવા હોય તો આજે જ નહિ, અત્યારે જ સાબદો થઈ જા,

પર્યુષણ - આત્માની સમીપતા

ભાનુબેન ડી. શાહ

મહામૂલ્યવાન માનવજીવનમાં બદલાવ આવ્યા કરે છે. તેના માટે અનેક પર્વ છે. હોંશે હોંશે ઉજવતા પણ હોય છે, પણ પર્યુષણ પર્વ ગર્વ લેવા જેવું આધ્યાત્મિક પર્વ છે. સર્વ સામે શક્ય તેટલું પ્રભુનામ લેવા માટે પડકાર ફેંકે તેવું છે. આ પર્વ માત્ર ત્યાગ, વૈરાગ્ય, સંયમને સ્વીકારવા માટેનું છે. અહીં ભોગને સ્થાન નથી. ત્યાગનું જ અતિ મહત્ત્વ છે. નિયત ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો અને તપ દ્વારા કર્મોને તોડવા માટે સંવર-નિર્જરાને પ્રથમ સ્થાન આપવાનું છે. બીજા પર્વો મોજશોખ અને ભોગને પ્રાધાન્ય આપે છે. પર્યુષણ પર્વમાં શક્ય તેટલું છોડવાને મુખ્ય ગણવામાં આવે છે. જેટલું છોડીએ તેમાંથી વધુ આપણને મળતું હોય છે.

રોજિંદી ઘટમાળમાંથી સમય કાઢીને દેવદર્શનને જાવ તો સમયનો ત્યાગ તમારા મનને શુભ ભાવમાં રાખશે. મંદિરે આવવા માટે હોંશે હોંશે પગલાં તે ભણી ઉપડશે. દેવદર્શન દેવ વિષેની તમારી શ્રદ્ધાને મજબૂત કરશે. તેમના જીવનચરિત્ર જાણવા વિશેની તાલાવેલી જગાવશે. મનને ભક્તિમય કરી દેશે. ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો તમારી સમતામાં વૃદ્ધિ કરશે, પાપથી પાછા વળવાની, કરેલાં પાપોની ક્ષમા માંગવાની ઉત્કૃષ્ટ ઈચ્છા જગાવશે. વ્યાખ્યાન કે જિનવાણી શ્રવણમાં ધર્મ વિશે જાણવાની આતુરતાને કારણે એકાગ્રતા કેળવાશે. તેમાં જે ન સમજાય તેનું સમાધાન પણ થઈ જશે. આમ, નવતત્ત્વની સમજણ વિશે સ્પષ્ટ થયા પછી તેમાં આસ્થા ખૂબ વધશે. પુદ્ગલની વિનશ્વર દુનિયામાંથી મન હટી જશે અને આત્માનું જ્ઞાન મેળવવાની જિજ્ઞાસા વધશે. તેને કર્મોથી હળવો કરવાની પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન મળશે.

આપણે પ્રાતઃકાળ અને સાયંકાળની સ્તુતિમાં દેવદર્શનની મહત્તા ગાઈએ છીએ –

“દર્શનં દેવદેવસ્ય, દર્શનં પાપનાશનં,
દર્શનં સ્વર્ગસોપાનં, દર્શનં મોક્ષ સાધનં.”

રોજેરોજ તો સંસાર આપણને વળગેલો રહે છે, પણ સાત્ત્વિક દિવસોમાં(પર્વમાં) પ્રભુદર્શન વિનાનો એક પણ દિવસ નકામો ન જવો જોઈએ. દેવદર્શન અત્યાર સુધી કરેલાં પાપોનો નાશ કરી નાખે છે. દિલના ઊંડાણમાંથી આવતો પ્રભુભક્તિનો, શ્રદ્ધાનો, આસ્થાનો સદ્ભાવ પાપકર્મોનો, પાપાસ્રવનો જડમૂળથી છેદ ઉડાડી દે છે. આ સર્વશ્રેષ્ઠ દિવસો સ્વર્ગની સીડી પર પગલાં મંડાવે તેવાં છે. આત્માનું ઊર્ધ્વીકરણ કરવાનું છે. આઠ દિવસોમાં કોઈ અધમ કાર્ય, આત્માને અશુદ્ધ કરતું કાર્ય ન થઈ જાય તેનું ધ્યાન રાખવાનું છે. મનુષ્યજીવનનું ધ્યેય કર્મમુક્તિ, કર્મરહિતતા છે અને અંતે મુક્તિપદની પ્રાપ્તિ તે છે.

આઠ દિવસ આઠ કર્મોનો નાશ કરવા માટે છે. પ્રવચન સાંભળો, આગમવાણીને સમજો, સામાયિકમાં ધર્મગ્રંથો વાંચો અને જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું જોર હળવું કરો, આત્મામાં, ગુરુમાં, પ્રભુમાં ખૂબ શ્રદ્ધા વધારો. તે જ આપણા જીવનનો આધાર છે, ઉદ્ધાર છે, બેલી છે, ભવજળમાંથી જીવનનેયા પાર ઉતારનાર છે, તે દર્શનાવરણીય કર્મનો નાશ કરશે. ધર્મ કરવાના દિવસોમાં અંતરાયો તો આવવાનાં જ, મહેમાનો આવી જાય, બીમારી શરીરને પકડી લે, ઘરડાં માણસોની સેવામાં સમય આપવો પડે, છતાં આ બધા અવરોધો મક્કમ મનથી પાર પાડી અને ભક્તિ કે અનુષ્ઠાનોને બિલકુલ ન ભૂલો. ધર્મપુરુષાર્થ ચાલુ જ રાખો. આત્મજ્ઞાન, આત્મપિછાણ કરવા

ગણગણાટ કરતું હોવું જોઈએ. ભક્તિગીતો રસનાથી રસપૂર્ણ રીતે ગવાતા રહેવા જોઈએ. મૂર્તિનું દર્શન આપણા બંને નેત્રોથી અપલકપણે થવું જોઈએ, ભક્તિસંગીતની મીઠાશ, સુમધુરતા કાનને હર્ષાન્વિત કરી દે તેવી હોવી જોઈએ, પ્રભુની પૂજા, પ્રતિમાજીનો સ્પર્શ હાથને આહ્લાદથી આનંદિત કરી દે તેમ થવું જોઈએ, પગ પ્રભુના વંદન, દર્શન માટે દેરાસર ભણી જવા ઉતાવળા થતાં રહે, પ્રભુજીને નમાવેલું મસ્તક અહમ્મથી ખાલી થઈને હળવાશથી અર્ચના, પ્રણામ માટે ઉત્સુક હોવું જોઈએ. મન આ બધી ભાવુક, ધાર્મિક પ્રક્રિયાના સાક્ષી થઈને સમગ્ર અસ્તિત્વ ચેતનાસભર થઈ જાય, સુખાનંદથી પરિપ્લાવિત થઈ જાય, આ રીતે રોજ આત્મામય, પ્રભુમય રહી શકાય.

આત્મા દેહ નથી અને દેહ આત્મા નથી, એવી સમજણ બરાબર મેળવી લઈએ તો આત્માની પૂજના, ભજના માટે દેહને સ્વસ્થ રાખવા સિવાય, કોઈ ભોગ, ઉપભોગ માટે તેની આસક્તિ રાખવાની જરૂર નથી. દેહદેવળમાં, મનમંદિરમાં બિરાજેલા આત્માને જ મહત્વ આપો, તેની પિછાણ કરો, તેને યાદ રાખીને પ્રત્યેક નાના-મોટાં કાર્યો કરો. મનને શુદ્ધ, આત્મિક ભાવમાં રાખો. આઠ દિવસમાં જાગૃતિપૂર્વક કર્મો કાપવા માટે જે પુરુષાર્થ કર્યો છે, તે સર્વને પ્રત્યેક દિવસ પર્યુષણનો છે એમ માનીને ચાલુ રાખો, રોજ પર્યુષણ ઉજવો, આત્માને કર્મરહિત કરતા જાવ. પ્રભુમય થતાં જાવ. શુદ્ધ આત્માના ભાવોને સેવતા જાવ. આમ કરવાથી આપણો દરેક દિવસ ભક્તિમય, ભગવાનમય, સર્વોત્કૃષ્ટ રીતે પસાર થશે અને જીવન ધન્ય બની રહેશે.

કરો ત્યાગ અને તપ,
પ્રભુનામનો, સ્મરણનો કરો જપ.
કરો દર્શન પ્રભુશ્રીના રોજ,
મન ખુશખુશાલ, મળશે મોજ.

કરો સામાયિક, પ્રતિક્રમણ,
વધે સમતા, પાપનું થાય અતિક્રમણ.
કરો ભક્તિ, વંદના, પૂજના,
થશે નિત્ય ભગવત્ની ભજના.
કરો જિનવાણી-શ્રવણ હંમેશ,
મનમાં ગુંજશે પ્રભુ-ગુરુના આદેશ.
કરો સત્કર્મની અનુમોદના,
દુષ્કર્મોની નામંજૂરી, અવહેલના.
કરો પ્રભુની આરતી મંગલદીવો,
ગુરુ, પ્રભુ મનમાં સદાય જીવો.
કરો કર્મ ક્રમ આઠ દિનમાં,
ગુણ ગાઓ મનને પરોવો જિનમાં.
કર્મો છે આત્માને ચોંટાતા અષ્ટ,
આત્મા શુદ્ધ રાખો, થશે નષ્ટ.
ચોખ્ખો આત્મા પહોંચશે સિદ્ધાલય,
જ્યાં કર્મો નથી સદૈવ સુખાલય.

• • •

તપની આરાધનાનું પર્વ - પર્યુષણ મહાપર્વ (પાના નં. ૩૪ પરથી ચાલુ...)

ઉપસર્ગો આવે, રોગ આવે કે શરીરને કોઈ છેદી નાખે છતાં પણ તેઓ સ્વરૂપથી ચલિત થતા નથી.

(૧૨) ધ્યાન : ઉપયોગ એક જોયવસ્તુમાં અંતર્મુહૂત લીન થાય - એકાગ્ર થાય તેને ધ્યાન કહે છે. આર્ત અને રૌદ્રધ્યાન તે અશુભ ધ્યાન છે, ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાન તે શુભ ધ્યાન છે. ધ્યાનરૂપી અગ્નિથી કર્મો બળી જાય છે અને સાક્ષાત્ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પર્યુષણ મહાપર્વ દરમિયાન આપણે શક્તિ અનુસાર તપની આરાધના કરીએ. આ મહાપર્વનું આગમન આપણા અંતરના ઓરડાને દિવ્ય પ્રકાશથી પ્રકાશિત કરે, જીવનને મહોત્સવ બનાવે એવી મંગલ કામના.

■ ■ ■

પર્યુષણ પર્વનો મહિમા

વિભાગેન એસ. મહેતા

જૈન ધર્માચાર્યો - પૂર્વાચાર્યોએ સામાન્ય જીવોને કલ્યાણના માર્ગે પ્રવર્તાવવા માટે પરમાર્થ બુદ્ધિથી આઠ દિવસના પર્યુષણ પર્વનું આયોજન કરેલ છે. જૈનો માટે આ મહાપર્વનો ભારે મહિમા છે. આ લોકોત્તર પર્વ છે. એની આરાધના મંગલરૂપ છે. આ પવિત્ર પર્વના દિવસોની મંગળતા, પવિત્રતા અને ઉચ્ચતા હૃદયમાં કોતરાઈ જાય છે. આ પર્વ સંસ્કારોને જાગૃત રાખવામાં અને પ્રગાઢ બનાવવામાં અતિશય ઉત્સાહની વૃદ્ધિ કરે છે. પર્યુષણ પર્વ એ પુણ્યના પોષણનું અને પાપના પ્રતિક્રમણનું પર્વ છે. આરાધના અને આત્મશુદ્ધિનું અનુપમ પર્વ એટલે પર્યુષણ. ભવભ્રમણની પરંપરા ઓછી કરાવે તે પર્યુષણ. માનવજીવનને સફળતાની પરાકાષ્ટાએ પહોંચાડે તે પર્યુષણ. મિથ્યાત્વના મૂળને ઊખેડી સમ્યક્ત્વના બીજ રોપાવે તે જ પર્યુષણ. સંસારપરંપરા સર્જનાર ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ ખસી જાય અને સદ્ગુણોમાં વૃદ્ધિ કરાવી, આપણા જીવનને ધર્મ મંગલમય બનાવે તે જ પર્યુષણ. જૈન શાસનમાં એનું મહત્વ એટલું અદ્ભુત છે કે પર્વ કે મહાપર્વ નહિ પરંતુ પર્વતમાં જેમ મેરું પર્વતનું સ્થાન સૌથી વિશેષ છે, સમુદ્રમાં જેમ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રનું ઉચ્ચ સ્થાન છે તેમ પર્યુષણપર્વને પર્વાધિરાજ રૂપે સંબોધિત કરાય છે.

પવિત્ર પર્વાધિરાજ પર્યુષણના પાવન પગલા થઈ ચૂક્યાં છે. ધર્મસ્થાનોમાં, વાતાવરણમાં, વાયુમંડળમાં અને ધર્મીજનોના વિચારવર્તુળમાં એક માત્ર ધર્મ-આરાધનાનો નાદ ગૂંજી રહ્યો છે. સામાન્યતઃ સમગ્ર વર્ષ દરમ્યાન જૈનો તપ - તપસ્યા, પ્રતિક્રમણ, સામાયિક, જિનપૂજા વગેરે નિત્યક્રમ કરી આત્મ સન્મુખ થઈ વ્યવહાર કરતાં જ હોય છે.

પરંતુ પર્યુષણ પર્વના આઠ દિવસ દરમ્યાન સળંગ પુનિતપર્વનું ઉજવણું કરવા, સાતત ઘનિષ્ઠ આરાધનામાં રહી, પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવા પ્રયત્નશીલ બને છે. સંયમપૂર્વક આત્મસાધનામાં પ્રવૃત્ત રહેવાનો, સમતાભાવ કેળવવાનો સઘન પ્રયત્ન કરે છે.

પર્વ અને તહેવારો એક નથી. કારણ કે તહેવારોમાં ભૌતિક આનંદ-પ્રમોદનું મહત્વ હોય છે, જ્યારે પર્વમાં આત્મિક આરાધનાનું અનુષ્ઠાન કરવાનું મહત્વ હોય છે. તહેવારોમાં મોજ-મજા, ખાવા-પીવા, પહેરવા-ઓઢવા જેવી ભૌતિક બાબતોની પ્રધાનતા હોય છે. તપ અને ત્યાગ જે ધર્મના પાયામાં હોય ત્યાં શારીરિક શણગાર, પોષણ કે આકર્ષણને વધારતાં પદાર્થોનું ભાગ્યે જ મહત્વ હોય છે. વૈરાગ્ય અને સંયમના આદર્શને વરેલા ધર્મમાં તો ગુણોત્કર્ષ અને સદાચારને સંપુષ્ટિ આપતા અને આત્માને સદ્ગુણવૃદ્ધિની સન્મુખ રાખતાં પર્વોનું જ માહાત્મ્ય હોય છે. ગુણોનું ક્રમિક વર્ધન અને તેને પરમ પ્રકર્ષતાની પરાકાષ્ટાએ પહોંચાડતા જ આત્મા પરમાત્માપણાને પામી જતો હોય ! ગુણ સંવર્ધન જ મહાપર્વોની ઉજવણીનો પરમ આદર્શ બની જાય છે.

આપણા આત્મામાં ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતાદિ સદ્ગુણોમાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, વેરઝેર, ઈર્ષ્યા, દ્વેષાદિનું મિશ્રણ થઈ ગયું છે. હંસની માફક પાણી અને દૂધને જુદા પાડવાની કળા જેણે હસ્તગત કરી હશે એવા સ્વપરના ભેદ-વિજ્ઞાનને જાણનારા જીવો આ પવિત્ર દિવસોમાં આત્મા સાથે ભળી ગયેલી વૈભાવિક સ્થિતિને જુદી પાડી સ્વભાવદશામાં સ્થિર થઈ, અધ્યામના આનંદની અનુભૂતિ કરવા લાગશે.

તાપની આરાધનાનું પર્વ - પર્યુષણ મહાપર્વ

મિતેશભાઈ એ. શાહ

પ્રાણીમાત્રને પ્રેમનો સંદેશ આપતું પર્વ એટલે પર્યુષણ, અહિંસાની આલબેલ પોકારતું પર્વ એટલે પર્યુષણ, આત્માની નિકટતા પ્રાપ્ત કરવાનું પર્વ એટલે પર્યુષણ, વિભાવથી સ્વભાવ તરફ વળવાનું પર્વ એટલે પર્યુષણ, જીવનની સરગમ પર સ્નેહનાં સૂર છેડતું પર્વ એટલે પર્યુષણ, જાતમાં જીવવાની રીત બતાવતું પર્વ એટલે પર્યુષણ, સહુના પ્રત્યે આંતરપ્રીત જગાડતું પર્વ એટલે પર્યુષણ. આપણે હેતુપ્રીતના તોરણ બાંધતા અને તૂટેલા દિલોના તારોને સાંધતા આ પર્વને વધાવીએ. આ મહાપર્વની પાવન પળોને તપ, ત્યાગ અને પ્રભુભક્તિની ભીનાશથી મંગલમય બનાવીએ. આ લોકોત્તર પર્યુષણ મહાપર્વનું સ્વાગત આપણે જ્ઞાનનો મંગલદીપ પ્રગટાવીને, ધૈર્યની ધૂપસળી સળગાવીને, આરાધનાના અભીલગુલાલ ઉડાડીને, અહિંસાના અક્ષતના સ્વસ્તિક રચીને, સર્વ જીવને અભયદાન આપીને, અનુકંપાની અલખ જગાવીને કરીએ. શ્રી પર્યુષણપર્વ એટલે ત્યાગ, તપ અને તિતિક્ષાનું પર્વ - સંયમ, સાધના અને સદ્વિચારોનું પર્વ - અનુકંપાની આરાધના અને આત્મશુદ્ધિનું પર્વ - આત્મસાક્ષાત્કાર અને આત્મોન્નતિનું પર્વ, ભીતરને બદલવાનું પર્વ, અંતરને ભક્તિથી રંગવાનું પર્વ, સંવેદના જગાડવાનું પર્વ.

સામાન્ય માનવી વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા આઠ દિવસો ધર્મની- આત્માની આરાધના કરે તે હેતુથી મહાપુરુષોએ શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વનું આયોજન કર્યું છે. આ દિવસોમાં અર્થ અને કામરૂપી પુરુષાર્થને તિલાંજલિ આપી માત્ર ધર્મની આરાધના કરવાની હોય છે. પરિ = ચારે બાજુથી, ઉસ્ = વસવું. ચારે બાજુથી આત્માની સમીપ રહેવાનો પ્રયત્ન કરવાનું

પર્વ એટલે પર્યુષણ. પર્યુષણ પર્વ દરમિયાન પરમાત્માની પૂજા-ભક્તિ, અમારિપ્રવર્તન, ચૈત્યવંદન, સ્વાધ્યાય, દાન, સંયમ, તપ, ક્ષમાપના, સાધર્મી વાત્સલ્ય જેવાં કર્તવ્યો બજાવવાં આવશ્યક છે. આ પર્વ લોકોત્તર પર્વ છે કે જેમાં આત્મશુદ્ધિનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. આ પર્વ દરમિયાન આત્મશુદ્ધિ અર્થે સાધકો પોતાની શક્તિ અનુસાર તપની આરાધના કરે છે. કર્મોને આત્મા તરફ આવતાં રોકવાં તેનું નામ સંવર અને આત્મા સાથે લાગેલા કર્મોને એકદેશ ખેરવી નાખવાં તેનું નામ નિર્જરા. 'તપસા નિર્જરા ચ' - તપ કરવાથી કર્મોની નિર્જરા થાય છે.

'કર્મક્ષયાર્થમ્ તપ્યતઃ ઇતિ તપઃ' - કર્મના ક્ષય અર્થે તપવું તેને તપ કહે છે. અનશન, ઊણોદરી, વૃત્તિપરિસંખ્યાન, રસપરિત્યાગ, વિવિક્ત શય્યાસન અને કાયકલેશ આ છ બાધ તપ છે. પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવૃત્ત, સ્વાધ્યાય, વ્યુત્સર્ગ અને ધ્યાન - આ છ અંતરંગ તપ છે. આ તપને ટૂંકમાં સમજીએ :

(૧) અનશન (ઉપવાસ) : વિષય, કષાય તથા આહારના ત્યાગને અનશન કહે છે. ઈન્દ્રિયોને વિષયોમાં જતી રોકવાં અને મનને આત્મસ્વરૂપમાં જોડવાં મહાપુરુષોએ ઉપવાસ કરવાના કહ્યાં છે. અનશન દરમિયાન ખાદ્ય, સ્વાદ્ય, લેહ્ય અને પેય-એમ ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરવાનો હોય છે. ઉપવાસ દરમિયાન નોકરી-ધંધા, આરંભ - પરિગ્રહનો ત્યાગ કરીએ તો વિશેષ ફળની પ્રાપ્તિ થાય.

(૨) ઊણોદરી : ભૂખ કરતાં ઓછું ખાવું તેને ઊણોદરી કહે છે. આહારનું પ્રમાણ એક ગ્રાસથી બત્રીસગ્રાસ સુધી કહ્યું છે. તેમાં ઈચ્છાનુસાર ઘટતા

પ્રમાણમાં આહાર લેવો તેને ઊણોદરી કહે છે. ઊણોદરી કરવાથી પ્રમાદ પર વિજય મેળવી શકાય છે.

(૩) વૃત્તિપરિસંખ્યાન : અર્થાત્ વૃત્તિઓને મર્યાદામાં રાખવી, વૃત્તિઓને કાબૂમાં લેવી. મુનિ આહાર લેવા નીકળે ત્યારે મનમાં આવી મર્યાદા કરીને નીકળે છે કે બે ઘરમાં જ આહાર મળે તો લેવો, દાતાર આ પ્રમાણેની પદ્ધતિથી આહાર આપે તો લેવો, નીરસ આહાર લેવો વગેરે. ભોજનની આશાને નિરાશ કરવા માટે આ તપ કરવામાં આવે છે. આપણે પણ ભોજનમાં આજે ત્રણ વસ્તુઓ જ લઈશ વગેરે મર્યાદા કરી શકીએ.

(૪) રસપરિત્યાગ : ખાંડ, મીઠું, દૂધ, દહીં, ઘી, તેલ — આ છ પ્રકારના રસોમાંથી એક, બે કે તેથી વધારે રસોનો ત્યાગ કરવો તેને રસપરિત્યાગ કહે છે. ઈન્દ્રિયોના વિષયોને જીતવાં સાધક રસ વગરનું — નીરસ ભોજન કરે છે. જૈન પરિભાષામાં તેને આર્યબિલ પણ કહે છે. આ તપ કરવાથી આહાર પર વિજય મેળવી શકાય છે.

(૫) વિવિક્ત શય્યાસન : બેસવાનું સ્થાન તે આસન છે અને સૂવાનું સ્થાન તે શય્યા છે. એકાંત સ્થાનમાં બેસવું અને સૂવું તેને વિવિક્ત શય્યાસન કહે છે. જ્યાં ચિત્તમાં ક્ષોભ કરવાવાળા કોઈ પદાર્થો ન હોય તેવા એકાંત સ્થાનમાં મુનિઓ સૂવે-બેસે છે. મુનિઓને પોતાનું સ્વરૂપ સાધવાનું છે, વીતરાગતા સાધવાની હોય છે.

(૬) કાયકલેશ : શરીરને કષ્ટ આપવું તેને કાયકલેશ કહે છે. ઠંડી-ગરમી સહન કરવી, ડાંસ-મચ્છરના ચટકા સહન કરવાં વગેરે. મુનિઓ ઉપસર્ગને જીતવાવાળા હોય છે. તેનાથી તેમના ચિત્તમાં ખેદ ઊપજતો નથી. તેઓને કાયા અને ઈન્દ્રિયો પ્રત્યે નિર્મમત્વભાવ હોય છે.

(૭) પ્રાયશ્ચિત્ત : ‘પ્રાયઃ’ એટલે અપરાધ,

અને ‘ચિત્ત’ એટલે તેની શુદ્ધિ કરવી તેનું નામ પ્રાયશ્ચિત્ત. મન-વચન-કાયાથી, કૃત-કારિત-અનુમોદનાથી જે કંઈ પાપદોષો થઈ ગયા હોય તેનો હૃદયથી પસ્તાવો થાય, પોતાના દોષોની પ્રભુ-ગુરુ સમક્ષ માફી માગવી અને ગુરુ જે પ્રાયશ્ચિત્ત આપે તે ગ્રહણ કરવું તથા ભવિષ્યમાં એવા દોષો ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવી. પ્રાયશ્ચિત્તરૂપી પુનિત ઝરણામાં સ્નાન કરવાથી સાધક શુદ્ધ બને છે.

(૮) વિનય : સત્ દેવ-ગુરુ-ધર્મ પ્રત્યે અંતરનો આદરભાવ તેને વિનય કહે છે. જ્ઞાનપ્રાપ્તિનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય તે વિનય છે. દર્શનવિનય, જ્ઞાનવિનય, ચારિત્રવિનય, તપવિનય અને ઉપચાર વિનય-એમ વિનયના પાંચ પ્રકાર છે. આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે વિનય ગુણને વિકસાવવો જરૂરી છે. ‘અહમ્’ની રાખ પર પરમાત્માના દર્શન કરી શકાય છે.

(૯) વૈયાવૃત્ત (સેવા) : ઉપસર્ગ, વૃદ્ધાવસ્થા કે રોગાદિકથી પીડિત સાધુજનોની મન-વચન-કાયાથી, જરૂરિયાતની વસ્તુઓ આપીને સેવા કરવી. રોગી હોય તેમનો યોગ્ય ઔષધિથી ઉપચાર કરવો, વૃદ્ધ હોય તેમની શારીરિક સેવા કરવી.

(૧૦) સ્વાધ્યાય : જિનેશ્વર પ્રણીત શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવો તેને સ્વાધ્યાય નામનું તપ કહે છે. આ તપ તત્ત્વનો નિશ્ચય કરવામાં તથા ધ્યાનની સિદ્ધિ કરવામાં સહાયભૂત થાય છે. વાચના, પૃચ્છના, અનુપ્રેક્ષા, આમ્નાય અને ધર્મોપદેશ — એમ સ્વાધ્યાયના પાંચ પ્રકાર છે. આ કાળનું ઉત્તમ તપ સ્વાધ્યાય છે.

(૧૧) વ્યુત્સર્ગ : કાયા પ્રત્યેની માયા છોડવાનો અભ્યાસ કરવો તેને વ્યુત્સર્ગ કહે છે. મુનિઓ કાયાથી મમત્વ છોડી, પોતાના જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મામાં શુદ્ધોપયોગરૂપ થઈ તલ્લીન થાય છે ત્યારે અનેક (અનુસંધાન પાના નં. ૩૦ પર...)

જીવનદીપ : દિવાળી પુસ્તિકા

• વિ. સં. ૨૦૧૪ •

- (૧) કવર સાથે 'જીવનદીપ' ગુજરાતી પુસ્તિકાની પડતર કિંમત એક નંગના રૂા. ૭/- (સાત રૂપિયા પૂરા) રાખેલ છે.
- (૨) નામ-સરનામું છાપવા માટે ઓછામાં ઓછો ૫૦૦ પુસ્તિકાઓનો ઓર્ડર હોવો જરૂરી છે. તેનો પ્રિન્ટીંગ ખર્ચ એક નંગના રૂા. ૧/- (એકે એક પૂરા) ચૂકવવાના રહેશે.
- (૩) ઓર્ડરફોર્મ મુજબ પુસ્તિકાની કિંમત તથા પ્રિન્ટિંગ ચાર્જ તેમજ પોસ્ટેજ ખર્ચની રકમ રૂબરૂ અથવા ડ્રાફ્ટ કે મનીઓર્ડર દ્વારા શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબાના સરનામે ઓર્ડરફોર્મ સાથે જ મોકલવાની રહેશે. ઓર્ડરફોર્મ સાથે જેમનું પેમેન્ટ આવશે, તેમના ઓર્ડર જ સ્વીકારવામાં આવશે તેની ખાસ નોંધ લેવી.
- (૪) તા. ૩૦-૯-૨૦૧૭ સુધીમાં ઓર્ડરફોર્મ મોકલી આપવા વિનંતી છે. નામ અને સરનામું અંગ્રેજી કે ગુજરાતીમાં જે રીતે છાપવાનું હોય તે પ્રમાણે જ ફોર્મ ભરવું. સંપર્ક : શ્રી વિજયભાઈ પટેલ : મો. ૯૩૨૭૦૯૦૩૯૩, ૭૬૯૯૭૫૭૩૧૯

દિવાળી પુસ્તિકા માટેનું ઓર્ડરફોર્મ

કેટલા નંગનો ઓર્ડર છે ? _____ નામ છાપવાનું છે ? _____ હા/_____ ના
નામ/એડ્રેસ જે પ્રમાણે છાપવાનું હોય તેની વિગત આ બોક્સમાં બની શકે તો ટાઈપ કરીને આપો.

તમારું ઇ-મેલ એડ્રેસ : _____ ફોન : _____

નીચેના સેવાભાવી મહાનુભાવો પાસેથી દિવાળી પુસ્તિકાઓ પ્રાપ્ત થઈ શકશે.

સંપર્કસૂત્રો :

AHMEDABAD

- (૧) શ્રી મુકેશભાઈ આર. શેઠ
શેઠ સન્સ : ફોન : (ઓ) ૨૫૩૫૬૬૪૬
(ઘર) ૨૬૪૦૧૨૫૧
મો. ૯૮૨૫૫ ૧૮૮૦૦
- (૨) ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી, સોનેજી હોસ્પિટલ
ફોન : ૨૫૩૨૩૪૫૪, ૯૮૨૪૦ ૪૭૬૨૧
- (૩) શ્રી જયેશભાઈ શાહ, શાલિભદ્ર સ્ટેશનર્સ
ફોન : ૨૫૬૨૧૪૯૭, ૨૫૬૨૧૭૪૮
મો. ૯૯૦૯૦ ૦૬૦૪૮

- (૪) શ્રી સદ્ગુરુપ્રાસાદ - પુષ્પવીલા, મીઠાખળી.
ફોન : ૨૬૫૬૮૪૨૩
ભૂપતભાઈ : મો. ૯૯૨૪૬૩૫૨૬૧

MUMBAI

- (૧) શ્રી કાંતિભાઈ કારાણી (રૂપમ ડ્રાયફ્રુટ્સ)
મોબાઈલ : ૯૦૦૪૦ ૪૪૪૦૫
ફોન : (૦૨૨) ૨૮૮૨૯૨૪૯ / ૨૮૮૯૭૩૮૦
- (૨) શ્રી દીનાબેન નગીનભાઈ પંચમિયા
વિનોદ ટી સેન્ટર, મો. ૦-૯૨૨ ૨૦૭૭૬૩૯
ફોન : (૦૨૨) ૨૫૦૧૧૮૯૭
મો. ૦-૯૨૨૪૪૧૨૪૧૨

(૩) શ્રી પુનિતભાઈ એસ. મહેતા
C/o. મહેતા બ્રધર્સ એન્ડ કંપની
ફોન : (૦૨૨) ૨૨૬૭૪૯૪૦
મો. ૦-૯૮૨૦૪ ૦૦૨૬૭

(૪) શ્રી નીતિનભાઈ પારેખ
ફોન : (૦૨૨) ૨૪૦૭૬૨૦૦
મો. ૦-૯૮૨૦૩ ૨૯૨૭૭

BANGLORE

શ્રી જયેશભાઈ જૈન (સુજય એન્ટરપ્રાઈઝ)
ફોન : (૦૮૦) ૨૨૮૭૨૯૮૯,
મો. ૦-૯૩૪૧૦૪૧૮૪૭
૦-૯૯૪૫૮ ૨૨૮૫૬, ૦-૯૯૮૦૭ ૨૪૬૧૯

CHENNAI

શ્રી નવનીતભાઈ પી. શાહ
ફોન : (૦૪૪) ૨૮૩૪૦૭૩૦
મો. ૦-૯૮૪૦૯ ૮૫૦૯૮

HIMATNAGAR

શ્રી જયંતીભાઈ કે. શાહ
ફોન : (૦૨૭૭૨) ૨૩૪૬૪૮, મો. ૯૩૭૭૪ ૬૭૯૫૬

KOLKATA

શ્રી અશ્વિનભાઈ ભાનુભાઈ દેસાઈ
૩૫-૧, જવાહરલાલ નહેરુ રોડ,
કેલાસ બિલ્ડિંગ, ફ્લેટ નં. ૧૧એ, કોલકાતા.
મો. ૦-૯૩૩૧૦ ૮૫૮૪૯/૪૭

LAXMIPURA

શ્રી લાલજીભાઈ પટેલ - ફોન : (૦૨૭૭૫) ૨૪૧૩૭૪
મો. ૯૯૨૪૭૪૨૨૭૫, ૭૬૯૮૨૮૪૭૪૫

LIMBDI

શ્રી ડૉ. હેમંતભાઈ ડગલી
ફોન : (૦૨૭૫૩) ૨૬૦૨૯૮૦
મો. ૯૩૭૬૬૫૫૭૦૧, ૯૩૭૬૬૫૫૫૦૨

PUNE

શ્રી શૈલેષભાઈ પ્રતાપભાઈ મહેતા
ફોન : (૦૨૦) ૨૪૪૫૪૪૬૪, ૦-૯૭૬૩૭૨૮૨૮૯

RAJKOT

શ્રી નરેન્દ્રભાઈ વૃજલાલ શાહ
ફ્લેટ નં. ૨, કૃતિ ગોલ્ડ એપાર્ટમેન્ટ,
૪, બાલમુકુંદ પ્લોટ, નિરમલા કોન્વેન્ટ રોડ,
રાજકોટ. ફોન : (૦૨૮૧) ૨૫૮૫૧૯૦
મો. ૯૪૨૭૨ ૫૪૫૫૯

RAKHIYAL

શ્રી રામજીભાઈ પટેલ (લોકનાથ શિક્ષણ સંકુલ)
ફોન : (૦૨૭૧૬) ૨૬૭૬૩૩, ૯૮૨૫૪૮૪૭૯૫

SURENDRANAGAR

શ્રી અપૂર્વભાઈ સુરેશભાઈ શેઠ
વર્ધમાન મૂળજી એન્ડ સન્સ
ફોન : (૦૨૭૫૨) ૨૩૨૩૦૬, ૨૮૫૧૭૮
મો. ૯૮૨૫૩ ૫૫૯૨૧, ૯૪૨૬૭ ૫૫૧૬૬

VADODARA

શ્રીમતી શિલ્પાબેન પુલકિતભાઈ મહેતા
C/o. ભારત ઉદ્યોગ હાટ
ફોન : (૦૨૬૫) ૨૪૨૬૭૯૭,
(ઘર) ૨૪૮૧૭૩૮, મો. ૯૩૭૬૨ ૧૬૨૬૬

OVERSEAS

U. K. (0044)

1. Mrs. Shrutiben Malde - Ph. 208-668-3057
2. Mr. Vinaybhai K. Shah
Ph. 208-951-5424, 740-711-9456
3. Mr. Harshadbhai Sanghrajka
Ph. 208-954-9632, 192-324-9898
M. 0044-796-972-2109

U.S.A. (001)

4. Mr. Prafulbhai Lakhani
Ph. 631-423-9647, (O) 516-679-1200
M. 516-901-9368
5. Mr. Mahedrabhai Khandhar
Ph. 714-894-2930, 714-376-5112
6. Mr. Birenabhai Pravinbhai Mehta
Ph. 714-389-3672

KENYA

7. Mr. Manubhai S. Shah, Ph. 254-2375-1679

CANADA (Toronto)

8. Mr. Jyotindrabhai Soneji, Ph. 905-669-5318

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વ દરમિયાન આયોજિત ઘનિષ્ઠ સત્સંગ-સ્વાધ્યાય શિબિરમાં પધારવા ભાવભર્યું આમંત્રણ

આપણી સંસ્થામાં પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના પાવન સાન્નિધ્યમાં તા. ૧૮ થી ૨૫ ઓગસ્ટ દરમિયાન શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વની આરાધના થશે. મહાપર્વ દરમિયાન સંસ્થામાં ઘનિષ્ઠ સત્સંગ-સ્વાધ્યાય શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. સંસ્થાના આમંત્રણને માન આપીને દેશ-વિદેશમાં પ્રખ્યાતિ પામેલ વિદ્વાન દંપતી આદિ. ડૉ. શ્રી ઉજ્જવલાબેન શાહ અને પંડિતશ્રી દિનેશભાઈ શાહ (સાયન, મુંબઈ) આપણા સાધનાકેન્દ્રમાં પધારીને જૈન તત્ત્વજ્ઞાન તેમની રસપ્રદ અને સરળ શૈલીમાં પીરસશે. પૂ. કાનજીસ્વામી તથા અન્ય પંડિતજનોથી પ્રેરિત થઈને આ ધાર્મિક દંપતીએ પોતાના વ્યવસાયમાંથી ઘણા સમય પહેલાં નિવૃત્તિ લઈને લગભગ દરેક જૈન શાસ્ત્રોનો ઘણો ઊંડો અને વિસ્તૃત અભ્યાસ કર્યો છે. ડૉ. શ્રી ઉજ્જવલાબેન શાહ કરણાનુયોગનો તથા પંડિત શ્રી દિનેશભાઈ શાહ દ્રવ્યાનુયોગનો અભ્યાસ કરાવશે. તેઓ બંને રોજના લગભગ ૩-૩ કલાક સ્વાધ્યાયનો લાભ આપી પોતાના વિષયનો પૂરો કોર્સ કરાવશે.

સ્વાધ્યાય ઉપરાંત જિનપૂજા, જિનાભિષેક, શ્રી બૃહદ્ આલોચના જેવા કાર્યક્રમો યોજાશે. સૌ ધર્મપ્રેમી ભાઈ-બહેનોને પર્યુષણની આરાધના માટે પધારવા ભાવભર્યું આમંત્રણ છે. આપના આગમનની જાણ સંસ્થામાં અગાઉથી કરવા વિનંતી; જેથી આપની સુવિધાઓ સાચવી શકાય.

સંસ્થામાં ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તે આયોજિત ત્રિદિવસીય આધ્યાત્મિક શિબિર સાનંદ સંપન્ન

સંસ્થામાં શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તે તા. ૮-૭-૨૦૧૭થી તા. ૧૦-૦૭-૨૦૧૭ દરમિયાન પૂજ્યશ્રીના પાવન નિશ્રામાં આધ્યાત્મિક શિબિર સાનંદ સંપન્ન થઈ. શિબિરમાં સારી સંખ્યામાં મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ ભાગ લીધો હતો. શિબિરનું સફળ સંચાલન પ્રજ્ઞાવંત મુમુક્ષુ શ્રી શરદભાઈ ડેલીવાળાએ કર્યું હતું. મહાનુભાવોના વરદ હસ્તે દીપ-પ્રાગટ્યથી શિબિરનો શુભારંભ થયો.

● **સ્વાધ્યાય :** પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ હિતશિક્ષા આપતા જણાવ્યું કે જીવનમાં ચીલાચાલુ ધર્મ ન કરતાં આત્મકલ્યાણ અર્થે ધર્મ કરવો. ‘મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા, જે પામે તે પંથ.’ પ્રથમ તો અશુભમાંથી શુભ ભાવમાં જવાનું છે અને અંતે શુદ્ધભાવની પ્રાપ્તિ કરવાની છે. આત્માની ઉન્નતિ માટે સાધનાનો ક્રમ સેવવો પડશે. શ્રી કુંદકુંદસ્વામીએ નાની ઉંમરે દીક્ષા લીધી ને જીવનનું ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા પૂર્ણ પ્રયત્નો કર્યા. તેનો ચોથો ભાગ પણ આપણે કરી શકીએ તોય ઘણું. દેવપૂજા, ગુરુપાસ્તિ, સ્વાધ્યાય, સંયમ, તપ અને દાન- આ છ કર્તવ્યોનું પાલન દરેક ગૃહસ્થે કરવું જોઈએ. સદ્ગુરુને સર્વ પ્રકારે અર્પણ થવું અને પોતાનો અહમ્ ઓગાળી દેવો. સદ્ગુરુ કહે છે કે હું જાણું છું કે તેમ થવું કઠિન છે, તો પણ અભ્યાસ એ જ સર્વનો ઉપાય છે. શુદ્ધાત્માની શ્રદ્ધા અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી તેમાં સ્થિર થવાનો પ્રયત્ન કરવો. નથી ગમતું તે કરવું એ મોક્ષમાર્ગ છે. સમય નથી તો પણ સમય કાઢીને ધર્મની આરાધના કરવી. ગમે તેમ કરીને મનને પરમાત્મામાં લગાડવું અને આખરે પરમાત્મામાં સ્થિર કરવું. આત્માની શુદ્ધિ વધારવા સતત પ્રયત્નશીલ

હસ્તે દીપપ્રાગટ્યથી થયો. ૧૧૮ જેટલા લોકોએ આ કેમ્પનો લાભ લીધો હતો; જેમાંથી પદ્મના પોઝિટીવ રિપોર્ટ આવ્યા હતા. સંસ્થા સંચાલિત ગુરુકુળના બાળકોનો CBC અને બ્લડગ્રુપ ટેસ્ટ કરવામાં આવ્યા હતા. કેમ્પની સફળતામાં યશસ્વી યોગદાન આપનાર ટ્રસ્ટીશ્રી આદ. ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી, આદ. શ્રી દિનેશભાઈ બાવીશી તથા શ્રી નીતાબેન લોઢિયાને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ. કેમ્પ માટે આર્થિક યોગદાન આપનાર શ્રીમતી તરલાબેન દિનેશભાઈ બાવીસી પરિવાર (રાજકોટ)નો સંસ્થા હૃદયપૂર્વક આભાર માને છે.

ભારતમાં ચાતુર્માસ દરમિયાન બિરાજમાન જૈન સાધુ-સાધ્વી ભગવંતોની યાદી

અમને પ્રાપ્ત થયેલી માહિતી અનુસાર ચાતુર્માસ દરમિયાન બિરાજમાન જૈન સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતોની યાદી નીચે મુજબ છે :

- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિદ્યાનંદજી મહારાજ શ્રી કુંદકુંદભારતી, ન્યૂ દિલ્હી
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિદ્યાસાગરજી મહારાજ રામટેક(નાગપુર) મહારાષ્ટ્ર
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વર્ધમાનસાગરજી મહારાજ શ્રવણબેલગોલા, કર્ણાટક
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિરાગસાગરજી મહારાજ દિલ્હી
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી પુષ્પદંત સાગરજી મહારાજ બેંગલોર (કર્ણાટક)
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ગુપ્તિનંદીજી મહારાજ ધર્મતીર્થ, ઔરંગાબાદ (મહારાષ્ટ્ર)
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિશુદ્ધિસાગરજી મહારાજ ઈન્દોર (મ.પ્ર.)
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી અનેકાંતસાગરજી મહારાજ પૂના (મહારાષ્ટ્ર)
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી કનકનંદીજી મહારાજ ચીતરી (રાજસ્થાન)
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિમદસાગરજી મહારાજ શાહપુર, અમદાવાદ
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી સૂરદેવસાગરજી મહારાજ તલોદ (બનાસકાંઠા)
- ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય વિજય જયઘોષસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાબરમતી, અમદાવાદ
- પૂ. આચાર્યશ્રી જયસુંદરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાબરમતી, અમદાવાદ
- ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય વિજય પુણ્યપાલસૂરીશ્વરજી મ.સા. પાલડી, અમદાવાદ
- પૂજ્ય આચાર્ય વિજય શીલરત્નસૂરીશ્વરજી મ.સા. વાસણા, અમદાવાદ
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી યોગતિલકસૂરીશ્વરજી અંકુર, નારણપુરા, અમદાવાદ
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિજય મહાપદ્મસૂરિજી મ.સા. સેટેલાઈટ, અમદાવાદ
- રાષ્ટ્રસંત પૂજ્ય આચાર્યશ્રી પદ્મસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા. મહેસાણા
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી રત્નસુંદરસૂરીશ્વરજી મ.સા. બારડોલી
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી મનોહરકીર્તિસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા. નારણપુરા, અમદાવાદ
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી રાજહંસસૂરીશ્વરજી મ.સા. આંબાવાડી, અમદાવાદ
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી બા. બ્ર. શ્રી વીરેન્દ્રજી સ્વામી (દરિયાપુરી સંપ્રદાય) સુરેન્દ્રનગર

- ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય પૂજ્ય ભાવચંદ્રજી મ.સા. (અજરામર સંપ્રદાય) ફોર્ટ, મુંબઈ
- ગચ્છાધિપતિ શ્રી અમીચંદ્રજી મહારાજ (બોટાદ સંપ્રદાય) વડોદરા
- પૂજ્ય આચાર્યશ્રી બા. બ્ર. નવીનઋષિજી મ.સા. (ખંભાત સંપ્રદાય) ખંભાત
- બા. બ્ર. પૂજ્ય ઉત્તમમુનિ મ.સા. (ગોપાલ સંપ્રદાય) અંધેરી, મુંબઈ
- બા. બ્ર. પૂજ્ય સરદાર મુનિ મ.સા. (બરવાળા સંપ્રદાય) અબુદ્દિનગર, વડોદરા
- બા. બ્ર. પૂજ્ય ધીરજમુનિ મહારાજ (ગોંડલ સંપ્રદાય) મુંબઈ
- બા. બ્ર. પૂજ્ય નમ્રમુનિ મહારાજ (ગોંડલ સંપ્રદાય) પાવનધામ, કાંઠીવલી, મુંબઈ
- પૂજ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી અનુભવસાગરજી મહારાજ સોલા, અમદાવાદ
- પૂજ્ય ઉપાધ્યાયશ્રી મયંકસાગરજી મહારાજ વાઘોડિયા જિ. વડોદરા
- ક્રાંતિકારી મુનિશ્રી તરુણસાગરજી મહારાજ સિકર (રાજસ્થાન)
- પૂજ્ય મુનિશ્રી પ્રમાણસાગરજી મહારાજ ઉદેપુર, (રાજસ્થાન)
- પૂજ્ય મુનિશ્રી સુધાસાગરજી મહારાજ કિસનગઢ (અજમેર) રાજસ્થાન
- પૂજ્ય મુનિશ્રી સુયશગુપ્તિજી મહારાજ શ્રવણબેલગોડા, કર્ણાટક
- પૂજ્ય મુનિશ્રી ચંદ્રગુપ્તજી મહારાજ શ્રવણબેલગોડા, કર્ણાટક
- બા. બ્ર. પૂજ્ય રાજેન્દ્રમુનિ મ.સા. (દરિયાપુરી સંપ્રદાય) વાલકેશ્વર, મુંબઈ
- પૂજ્ય અપૂર્વમુનિ મહારાજ (દરિયાપુરી સંપ્રદાય) શાહપુર, અમદાવાદ
- પૂજ્ય આર્યિકા શ્રી જ્ઞાનમતિ માતાજી પોદનપુર, બોરીવલી, મુંબઈ
- પૂજ્ય આર્યિકા શ્રી સ્વસ્તિભૂષણમાતાજી જહાજપુર (ભીલવાડા) રાજસ્થાન

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :

● ‘સાધક નિવાસ’ના સહયોગી દાતાશ્રીઓની યાદી :

(૧) શ્રી જયંતભાઈ એમ. શાહ, મુંબઈ	રૂ. ૧૫,૦૦,૦૦૦/-
(૨) શ્રી અજયભાઈ એન. શાહ, મુંબઈ	રૂ. ૧૧,૦૦,૦૦૦/-
(૩) શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ. શાહ, અમદાવાદ	રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦/-
(૪) શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ ભક્તા, યુ.એસ.એ.	રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦/-
(૫) શ્રી ચેન્નાઈ મુમુક્ષુમંડળ, હસ્તે શ્રી કિરણભાઈ તુરખિયા, શ્રી બકુલભાઈ પારેખ, શ્રી કમલેશભાઈ ગોસલિયા, ચેન્નાઈ	રૂ. ૩,૦૦,૦૦૦/-
(૬) શ્રી દિનેશભાઈ એસ. બાવીસી, રાજકોટ	રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/-
(૭) શ્રી ઉષાબેન કિશોરભાઈ શેઠ, કોબા	રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/-
(૮) શ્રી ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી પરિવાર, અમદાવાદ	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-

(૯) શ્રી શાંતિલાલ સી. શાહ, મુંબઈ	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-
(૧૦) એક મુમુક્ષુ ભાઈ તરફથી, હસ્તે શ્રી નીતિનભાઈ પારેખ, મુંબઈ	રૂ. ૫૧,૦૦૦/-
(૧૧) એક મુમુક્ષુ બહેન તરફથી, અમદાવાદ	રૂ. ૫૧,૦૦૦/-
(૧૨) શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહ, મુંબઈ	રૂ. ૫૧,૦૦૦/-
(૧૩) શ્રી જયંતીભાઈ કોદરભાઈ શાહ, હિંમતનગર	રૂ. ૫૧,૦૦૦/-
(૧૪) શ્રી ઈલાબેન મહેતા, અમદાવાદ	રૂ. ૫૧,૦૦૦/-
(૧૫) શ્રી વિમલભાઈ આર. શાહ, ગાંધીનગર	રૂ. ૩૧,૦૦૦/-
(૧૬) શ્રી ચંપકલાલ માણેકલાલ પરમાર્થી, વડોદરા	રૂ. ૧૫,૦૦૦/-

આ ઉપરાંત 'સાધક નિવાસ' માટે અનેક મુમુક્ષુઓનો આર્થિક સહયોગ પ્રાપ્ત થયેલ છે, તે સૌને સંસ્થા તરફથી સાભાર ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ.

● ભોજનાલય :

(૧) શ્રી જયંતભાઈ એમ. શાહના જન્મદિવસ નિમિત્તે કાયમી તિથિ (શ્રાવણ સુદ પૂનમ - રક્ષાબંધન)	રૂ. ૧,૫૧,૦૦૦/-
(૨) શ્રી ઈન્દિરાબેન જયંતભાઈ શાહના જન્મદિવસ (૧૨ માર્ચ) નિમિત્તે કાયમી તિથિ	રૂ. ૧,૫૧,૦૦૦/-

- ઓડિયો-વિડિયો : શ્રી શાંતિલાલ સી. મહેતા પરિવાર, મુંબઈ રૂ. ૫૯,૦૦૦/-
- દિવ્યધ્વનિ સહાય : શ્રી શાંતિલાલ સી. મહેતા પરિવાર, મુંબઈ રૂ. ૪૨,૦૦૦/-
- ત્યાગી ભોજનાલય : શ્રી દિનેશચંદ્ર એસ. બાવીસી પરિવાર, રાજકોટ રૂ. ૩૦,૦૦૦/-
- મેડિકલ સેન્ટર : શ્રી દિનેશચંદ્ર એસ. બાવીસી પરિવાર, રાજકોટ રૂ. ૨૫,૦૦૦/-
- છાશકેન્દ્ર : શ્રી જયવંતીબેન કાંતિલાલ શાહ, મલાડ, મુંબઈ રૂ. ૧૮,૦૦૦/-
- પૂરગ્રસ્ત સહાય :

(૧) શ્રી કુમુદભાઈ એસ. મહેતા, મુંબઈ	રૂ. ૨૦,૦૦૦/-
(૨) શ્રી દિનેશચંદ્ર એસ. બાવીસી પરિવાર, રાજકોટ	રૂ. ૧૦,૦૦૦/-

આ ઉપરાંત સંસ્થા દ્વારા પૂરગ્રસ્તોને સહાય અર્થે અનેક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોનો આર્થિક સહયોગ સાંપડ્યો છે, તે સર્વને સંસ્થા તરફથી સાભાર ધન્યવાદ.

સાભાર સ્વીકાર

સંસ્થામાં રહીને સેવા-સાધના કરતા સ્વાધ્યાયકાર, પ્રજાવંત મુમુક્ષુ આદિ. શ્રી અનુપમભાઈ શાહના જન્મદિન નિમિત્તે તથા શ્રી નીતાબેન અનુપમભાઈ શાહના માતૃશ્રી સ્વ. સુશીલાબેન પૂનમચંદ વખારિયાની પુણ્યતિથિ નિમિત્તે તા. ૨-૮-૨૦૧૭ના રોજ સંસ્થા સંચાલિત ગુરુકુળના સર્વ વિદ્યાર્થીઓને સ્કૂલબેગ આપવામાં આવી હતી; જેનો સંસ્થા સાભાર સ્વીકાર કરે છે.

સંસ્થામાં પ્રસ્તાવિત 'સાધકનિવાસ'ના ભૂમિપૂજન વેળાએ

સંસ્થામાં યોજાયેલ થાઈરોઈડ નિદાન કેમ્પ (તા. ૯-૭-૨૦૧૭)

સંસ્થા દ્વારા પૂરગ્રસ્તોને સહાય વેળાએ

સંસ્થા સંચાલિત ગુરુકુળના બાળકોને સ્કૂલબેગ અર્પણવિધિ (તા. ૨-૮-૨૦૧૭)

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal
Regd. No. : GAMC - 309/2015-2017 issued by SSP Ahmedabad valid upto 31-12-2017
Publication Date 15th of every month

સંસ્થા પ્રકાશિત
દિવાળી પુસ્તિકા
'જીવનદીપ' નું
મુખપૃષ્ઠ

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

- 1 'દિવ્યધ્વનિ' ઓગસ્ટ - ૨૦૧૭ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ ભક્તા પરિવાર (યુ.એસ.એ.)
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.
- 2 'દિવ્યધ્વનિ' ઓગસ્ટ - ૨૦૧૭ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
સ્વ.શ્રી કાંતિલાલ કાળીદાસ ખંધારની સ્મૃતિમાં,
હસ્તે : શ્રી પંકજભાઈ તથા મિહિરભાઈ કાંતિલાલ ખંધાર (બોડકદેવ, અમદાવાદ) પરિવારજનો
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of
Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra, Koba - 382 007.
Dist. Gandhinagar (Gujarat). Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate,
Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

૪૪

દિવ્યધ્વનિ (ઓગસ્ટ - ૨૦૧૭)